

Szövetség

ARADI KULTURÁLIS SZEMLE

— XVIII. ÉVFOLYAM, 6. (103.) SZÁM —

Siska-Szabó Zoltán felvétele

Áldott, békés Karácsonyt és jó egészségben, boldogságban töltött új évet kívánunk minden kedves olvasónknak.

A R A D
2014. december

CSIKYS GÓLYABÁL

A SZÍNHÁZBAN

A KOLLÉGIUMBAN

A kollégium gólyái esküt tesznek

A Csiky kollégiumának gólyái

A felvételeket készítették: Bacsilla Sándor, Csomós Roland,
Ilona János és Rostás Szandra.

Juhász Béla: Tél	1
Hitélet	
Blazovich László: Karácsonyi gondolatok – 2014	2
Szilvágyi Zsolt: Istenkeresés a XXI. században	3
Irodalom, művészet	
Brauch Magda: Majorana a tér tenyerén	5
Böszörményi Zoltán: Majorana álma	6
Böszörményi Zoltán: Majorana elkészön	6
J. B.: Új Fecske Könyv bemutatója	6
Juhász Béla: Honvagy	7
Juhász Béla: Szolgáltatótávlat	8
Szabó Péter: Haikuk	8
Grosz László: Kérés Jézuskához	8
Móré-Sághi Annamária: Szenvedések	9
Regéczy Szabina Perle: Valószínűtlen emlék	9
Kelen Ferenc köszöntése	10
Pataky Lehel Zsolt: A disztárgykészítő	10
Kamara szubjektív	
Fekete Réka: Tóték: a megfagyott ember tekintete a hátunkban	12
Történelem	
Dr. Blazovich László: 500 éve történt	14
Dr. Vajda Sándor: A levegő lovagja az I. világháborúban (II.)	18
Oktatás	
J. B.: Milyen nyelven tanuljon a magyar gyermek?	21
Matekovits Mihály: Tanárok a porondon	22
Sipos Szilárd: Erdély legösszetartóbb osztálya ismét bizonyította rátermettségét	23
J. B.: Aradi származású a kémiai Nobel-díj kitüntetettje	24
Azt írta az újság	
Piroska István: Goldis László gyermekkori emlékei	24
Helytörténet	
Piroska Katalin: 140 évvel ezelőtt nyílt meg Thália második otthona Aradon	26
Puskel Péter: Hátországi srapszilikánsok	28
Memoár	
Horváth Csaba: Karácsony	29
Réhon József: Az első és az utolsó Karácsony	31
Rezik Károly: Önéletírás (2.)	32
Útinapló	
Jankó András: Máramarosi úti jegyzet	35
Sz. Benedek István: És mi vagyunk?	36
Búcsúzunk	
Matekovits Mihály: Tanári tabló	37
Sport	
Pásztai Ottó: Szemelvények az aradi tenisz történetéből (2.)	38
Humor	
Dr. Kövér Péter: Miért is nem vagyok túlzottan babonás?	39

Idejében felszereltem a téli gumikat. Az út így is csúszik.
 Előkerestem sálamat a szekrény mélyéről. Mégis fázik a nyakam.
 Alumbam rakom a nyári fényképeket. Az ablaküveg túloldalán dérlepte ágak.
 Blacky kutyám házába szalmát szórok. A meleg szobában jobban ellenne.
 Unokáim az iskolai Karácsonyra készülnek. Várják a Mikulást.
 Az interneten barátok után kutatok. Nem jelentkeznek be.
 Melegsívű orvosaimra gondolok. Fejet hajtok hálám jeléül.
 A villamos ablakából nézem a sziklatemplomot. Fölötte vibrál egy fénypont.
 Lépten-nyomon köszöntenek ismerősök. Vannak, akik szeretnek.
 Az utcán forralt bort veszek. Dideregve bámulom a csupasz ágakat.
 Nézem a tévében az időjósokat. A frontokra figyelek.
 Kezemben toll, nem veszem hasznát. Verem a kopott billentyűzetet.
 Disznóvágásra hívnak a külvárosba. Ennék egy kis friss, bőrs tepertőt.
 Hókristályok lepik be a fenyőágot. Anyám sírját fehér takaró borítja.
 Csengettyű cseng az ablakban. Megérkezett az Angyal.
 „Csendes éj...” – szól halkán a dal. A csillagszóró szikrákat dobál.
 Megérinti kezem, szemembe néz. Újra együtt a család.
 Emlékek cikáznak fejemben. A falióra felet üt, közel az éjfél.
 Poharamban felszáraz vörösbor. Már nem vagyok vérszegény.
 Ölelésre ébredek, megint, megint. Magamba szívom az energiát.
 Kvantumugrással elérem a végtelent. Túl kurta a pillanat.

Siska-Szabó Zoltán: Fenyőerdő

Karácsonyi gondolatok – 2014

Az advent, az úrjövet ideje a hosszú téli délutánokkal és estékkel alkalmat ad a múltunkba, életünk fordulópontjaiba és saját egyéniségünk formálódásába mélyedésre, gondolataink csiszolására és rendezésére. Ezen túl azonban Isten fiának a születésére készülve az öröm érzése mellett felvetődhet bennünk a metafizikus, az érzékeinkkel fel nem fogható világról, ahonnan a Szent fiú érkezett, szóló elmélkedés. A vallások, köztük a keresztény mind foglalkoznak ezzel a valóságon, a fizikai léten túli világgal, továbbá előkerül számos filozófus gondolatmenetében.

Mielőtt karácsony misztériumáról ejtünk szót, vegyük szemügyre, mit mondanak egyes filozófusok e világról, jóllehet az európai gondolkodás nagy része a felvilágosodás és a nagy francia forradalom ideje óta küzd ellene, mások ugyanakkor elfogadják.

Immanuel Kant például, aki mindvégig tagadta e világ létét, végül oda jutott, hogy létezése szükséges. Karl Jaspers, az egzisztencializmus egyik gondolati előfutára, úgy vélte, hogy a metafizikus világból időnként rejtjelek érkeznek, amelyek egyes jelenségekben és eseményekben mutatkoznak meg. Meglepőek, az emberek mégsem mindig veszik őket észre, illetőleg nem mindenki érzékeny rájuk, azaz nincs felfogásukra „antennájuk”, vevőkészülékük. Olyan világ üzenetei, amely nem magyarázható fizikai törvényszerűségekkal. Ezért is vetik el sokan létét, amellyel egyúttal szűkítik gondolkodásuk köreit és nyitottságukat. Mások igénylik e dimenziót, amely szerintük létezik. Kegyelem szükséges hozzá, hogy észrevegyük: a világ a maga valóságában nem csupán fizikai rejtelmek örzője.

A mindennapi élet, a történelem és a tudomány számos példája vehető számba e rejtjelek felismerése sorából. Köztudott Szent Pál hirtelen megtérése, amely során a korábbi üldöző vállalta az üldözöttek sorsát. Hasonló utat járt be Szent Ágoston, a rétorból lett hippói püspök, egyházatya. Ne csak ókoriakat említsünk. Ne feledkezzünk meg Jeanne d'Arcról, a parasztlányból látomásai után seregvezérré lett hősről, aki a százéves háború során hozzájárult az angolok kiveréséhez francia földről. Mindennapi életünkben, ha végigtekintünk rajta, talán nem egy fordulóponton gondolva ráérezhetünk e rejtjelekre.

Ugyancsak nagy titok előttünk a kyber tér. Felfedezése után új világ nyílt meg az emberiség előtt. Vajon létezett-e ez a tér korábban is? Mik a mindenre kiterjedő szabályai? Számos megfejtésre váró talány lengi körül. Gondolunk-e arra, amikor levelezünk, szerkesztünk, adatokat keresünk számítógépünkön, hogy körülvesz

bennünket egy olyan világ, amelyet igazán nem ismerünk.

Akár utalhatunk az emberi lélekre. Vajon mi lesz vele a test halála után? A kérdés a kezdetektől foglalkoztatja az emberiséget. A vallások magyarázatai mellett filozófusok sora kereste rá a választ. A lélektan tudománya nem foglalkozik a kérdés megfejtésével, mert a végső dolgok nem tartoznak egzakt módszerű vizsgálódásai körébe. A mai ember sem foglalkozik vele, nem divat. Ellenpontként áll előttünk a középkor embere. Ne nézzük le! Hosszú távra, benne a túlvilági létre tervezett. A hatalmasok kolostorokat alapítottak. A benne élő szerzetesek az alapító és nemzetsége, családja lelki üdvéért imádkoztak. A náluk kisebb jövedelműek templomokat építettek, vagy a már meglévőkhöz oltárokat emeltek hasonló céllal. A középréteg és a városok tehetősebb polgárai misealapítványokat tettek, hogy felmenőik és rokonaik lelke könnyebben elnyerhesse az örök üdvösséget, az örök napot, minden létezés és minden teremtet való keletkezésének Napját, ami Isten boldogító színelátása egyben, a fényesség győzelme a sötétség felett.

E fényt hozta el az Istengyermek születésével az emberiség számára, és nem véletlenül ünnepelte azt a 20. század közepéig a keresztény világ minden év karácsonyán. Az idők változnak. Az emberek ma általában nem hosszú távra terveznek, a pillanatnyi jólétet keresik. Európa kereszténységben megfáradt, elöregedő társadalma inkább az individualizmusra, mint a családra, a hitre helyezi a hangsúlyt, pusztán a gazdaság szempontjából tekint a világra, mindent a haszonra és a nyereszkeedésre korlátozva lát. Nehezen fogadja be a születendő életet, az időseket és a fogyatékkal élőket. Emiatt hányan fejezik be napjaikat a lemondás és elhagyatottság zsákutcájában. Ezzel szemben Szent Ágoston szerint semmi sem boldogíthat, csak a szeretet. Ezért lett a karácsony, benne minden korábbi tartalommal, ma elsősorban a szeretet ünnepe. A szeretetét, amelynek több formáját ismerjük az *eroszon*, a *filian*, az *agapen* át az üdvözítő és irgalmas szeretetig. Leginkább átfogóan mégis Szent Pál apostol Korintusiakhoz írt ismert levelében fogalmazódik meg lényege:

„Szólhatok az emberek vagy
az angyalok nyelvén,

Ha szeretet nincs bennem,

Csak zengő érc vagyok vagy pengő cimbalom.

Lehet prófétáló tehetségem,

Ismerhetem az összes titkokat

És minden tudományokat,

Hitemmel elmozdíthatom a hegyeket,

Siska-Szabó Zoltán felvétele

Ha szeretet nincs bennem, mit sem érek,
Szétozthatom mindenemet a nélkülözők közt,
Odaadhatom testemet égőáldozatul,
Ha szeretet nincs bennem, mit sem használ nekem.
A szeretet türelmes, a szeretet jóságos,
A szeretet nem féltékeny,
nem kérkedik, nem is kevély.

(1Kor. 13, 1-4.)

E gondolatokkal kíván testi-lelki
víg örömben eltöltött karácsonyt

Blazovich László

Istenkeresés a XXI. században

A Katolikus Egyház Katekizmusa első szakaszának, első fejezete így kezdődik: „Az Isten utáni vágyódás az ember szívébe van írva, hiszen Isten teremtette, és az Istenért teremtetett.”¹

Karácsony táján talán elgondolkodunk a kérdésen: Valóban keresi minden ember Istent, még akkor is, ha ez a keresés nem is annyira tudatos számára? Első látásra úgy tűnik, hogy a kérdés idejét múlta. A látszat azt mondja, hogy a mai embernek kisebb gondja is nagyobb annál, hogy Istennel foglalkozzon. Pedig lehet, ez valóban csak a látszat. Az Istenkeresés kérdését ilyen vagy olyan formában az ember aligha képes megkerülni, főleg, amikor élete nagy kérdéseivel és lelke igazi mély vágyaival szembesül.

1. A XXI. századforduló kora

Hogy igazából jobban megértsük, a mai ember miért keresi, vagy miért nem keresi Istent, s ha keresi is, hogyan próbálkozik ezzel, szükséges megvizsgálnunk a kort, amelynek mi magunk is „gyermekai”, sőt nagy részben alakítói vagyunk.

De milyen is korunk? Modern? Inkább azt mondhatjuk, posztmodern. Szekuláris? Inkább azt mondhatjuk már, hogy posztszekuláris. Egy biztos, hogy plurális, nagyon sokszínű. Sok mindenből van benne egy kis csipet. Vannak szociológusok, akik korunkról, mint egyfajta „korcsról” beszélnek. Mindez talán azért, mert nagyon nehéz meghatározni a mai kor arcát, irányvonalát. A posztmodernnek nincsenek igazi irányelvei. Rámutat ugyan a modern kor „zsákutcáira”, ahol a modern kor csak álmított bennünket, de ő maga sem képes eligazítást adni.² A teljesség igénye nélkül két jellegzetességét emelném ki posztmodern korunknak.

2.1. A kiábrándulás és a reménytelenség kora

XVI. Benedek pápa a Spe salvi kezdetű enciklikájában a mai emberiségre nagyon jellemző reménytelenségre hívta fel a figyelmet.³ Az utóbbi 200 évben az emberiség remélt az ész és szabadság uralmában, bízott a haladásban, egyik fő életelve a jóléten alapuló materializmus lett. Az emberiség az utóbbi két évszázadban rengeteget fejlődött. Mégis szembesül azzal a ténnyel, hogy egyedül a haladás nem oldotta meg élete nagy gondjait. Bármennyire is fontos az értelem, a szabadság, a haladás, Isten nélkül minden önmagában nemes dolog elfajulhat, sőt kimondottan rosszá változhat.

2.2. A szubjektivizmus és relativizmus kora

A mai kor embere a világ legnagyobb részén azzal az alapvető emberi joggal élhet, hogy szabadon választhat: választhat kormányt, hivatást, házastársat. Azonban azt gondolja, hogy választhat értéket is, illetve ő határozhatja meg, mi jó és mi nem, mi érték és mi nem. Szubjektív és választható minden. Ezt nevezik egyfajta „svédasztal-értékrendnek”. Ilyen alapon a posztmodern egyik jellemzője, hogy törvényesíti a rosszat, csak azért, mert a többség megszavazza azt, pl. az élet ellen elkövetett bűnök (abortusz, eutanázia) stb.

A mai kor gyakran megkérdőjelezi az objektív értéket, sőt egyáltalán nem tűri el, hogy valaki ilyesmiről beszéljen. Azt fanatikusnak nevezi. XVI. Benedek pápa korunkban a „relativizmus diktatúrájáról” beszél. Pilinszky János röviden így jellemezte korunkat: „Egy olyan korban élünk, amikor meghasadnak az evidenciák.” Az évszázadokig nyilvánvalónak tűnő értékek – s ide tartozik a keresztény értékrend is – látszólag összeomlanak, vagy legalábbis komolyan megkérdőjelezi őket az ember.

2.3. Istenkeresés a posztmodern korban

Mindezek után a témánkhoz térve azt kérdezzük, hogy ebben a csalódott, plurális és globális világban hol van helye az Istenkeresésnek? Az igazság az, hogy egyfajta külső látszat ellenére nagyon is helye van, még akkor is, ha a többséget nézve a mai ember Istenkeresésére a kor szintén rányomja bélyegét.

A posztmodern korról elmondható, hogy direkt módon alapjában véve nem vallás- és Istenellenes. Nyíltan már nem küzd a vallás ellen, mint például a marxizmus tette. Sokan egyfajta „vallásbarát” légkör kialakulását, egyfajta spiritualitás utáni éhséget figyelnek meg. Ez az újfajta spiritualitás keresése, nevezhetjük nyugodtan Istenkeresésnek, szintén új utakon jár.

Európa egészét nézve a társadalom kb. 34%-a valamelyik keresztény egyház tagja. Ebből is a gyakorló keresztények a megkereszteltek mintegy 10–15%-át teszik ki. Európa társadalmának kb. 20%-a magát nem hívőnek vallja. A kettő között van a nagy csoport, mintegy 46%, akik nem tartják magukat sem istentelennek, sem pedig kereszténynek.⁴ Még ha ehhez a 46%-hoz soroljuk az Európában élő más nagy vallásokhoz tartozókat, a legnagyobb csoportot mégis a hagyományos keresztény és a gyakorlati istentelenség között fekvő senki földjén találjuk. Ők igenis egyfajta Istenkeresők, mégis azonban valahogy se veled, se nélküled magatartást tettek magukévá. A posztmodern emberiség nagy része szomjaz egyfajta Istenközelséget, a vele való egyfajta kapcsolatot viszont a maga módja szerint alakítja. Ezt a „maga módját” szeretnénk a következőkben megvizsgálni.

3.1. A személyes Istenkép megingása. A posztmodern korban sokan a személytelen Istenképet részesítik előnyben. Inkább úgy beszélnek Istenről, mint egy nagy szellemről, életerőről vagy nagy energiáról. Isten egyre inkább elveszíti arcát.⁵ Egy ilyen személytelen Isten van valahol, de elég távolinak tűnik, minthogy beleszóljon az életembe.

3.2. A posztmodern ember vallásilag nagyon kreatív. A posztmodern kor emberiségének nagy része, amennyiben keresztény is lenne, hajlamos hite kozmoszt filozófiai eszmékkel, illetve nagy világvallások tanáival tágitani. Hajlamos a vallási szinkretizmusra.

3.3. „Wellness-spiritualitás”. Paul Zulehner bécsi neves pasztorálteológus nevezi így a kor egyfajta vallásos megnyilvánulását.⁶ Mit jelent ez? A posztmodern kor emberének van egy nagybetűvel írt jelszava: „Jól érzem magam!” A jó közérzet a helyzetek, események, sőt hivatás megítélésének egyik legfontosabb kritériuma lett. E jó közérzet megteremtésében a pragmatisták a vallásosságot is felhasználják. S persze mindezt addig és úgy végezzük, ameddig jól érezzük magunkat, ameddig kedvünk van hozzá. A posztmodern ember vallásos élménye így nem ritkán kiszámíthatatlan és

spontán, éppúgy, mint élete más területe is. Ez a fajta „wellness-spiritualitás” nem ritkán egyfajta „Isten nélküli valláshoz” vezetett.⁷

3.4. A névtelenség kedvelése a vallásosság megélésében. A vallásosság megéléséhez a bensőséges személyesség lényegesen hozzátartozik. A keresztény lelkiség megéléséhez azonban hozzátartozik a hit közösségben való megélése. Krisztus maga is közösséget hozott létre, amely mint egyház folytatta és folytatja művét. A posztmodern kor embere azonban nagyon sok esetben fél a közösségtől, amely esetleg, ha nem is beleszólhat, de elég, ha beletekint személyes életébe. Másrészt pedig egyfajta kötöttséget jelentene számára. Ezért előnyben részesít egyfajta névtelen, individuális vallásosságot.

A fentiekben vázolt megközelítése korunk vallásosságának csupán segíteni szeretne, hogy jobban megértjük a XXI. század Istenkeresését. Korunk nem annyira vallástalan, mint ahogy az első látásra tűnik. Egy biztos, hogy sokan a „maguk vallásosságát” megélve, amint láttuk, inkább új utakon járnak. A mai kor embere legtöbbször nem is tudatosan vagy burkoltan keresi azt az Istent, aki értelmet ad létének.

Istent megtalálni, s vele elkötelezetten élni, sohasem volt egyszerű. Bármennyire is szeretnénk, Istent „nem lehet tálcán adni”, írta már a hatvanas években a fiatal Joseph Ratzinger professzor, a későbbi XVI. Benedek pápa.⁸ Sok ember példája igazolja azonban azt az alapvető teológiai igazságot, hogy az ember „capax Dei”, vagyis képes Isten befogadására, megtalálására. A hit hozzátartozik emberi mivoltunkhoz és méltóságunkhoz.

Karácsonykor Isten megtestesülését ünnepli a keresztény világ. Isten a názáreti Jézusban közel jött hozzánk. Karácsonykor sok jó dolgot szoktunk egymásnak kívánni. Minden olvasónak szívből kívánom, hogy bárcsak megtapasztalna valamit Isten közelségéből, a vele való élet szépségéből.

Szilvágyi Zsolt

¹Katolikus Egyház Katekizmusa, Budapest, 1993, Nr. 27.

²Diósi Dávid, *Egyház és posztmodern*, Kolozsvár, 2012, 13–18 old.

³XVI. Benedek pápa, *Spe salvi*, Budapest, 2008, Nr 16–23.

⁴Paul Zulehner, *Vágyakozó Istenkeresés*, Kecskemét, 2011, 47. old.

⁵vö. Diósi Dávid, *Posztmodern vallásosság*, 725. old., in: *Vigilia*, 2011. X. szám

⁶Paul Zulehner, *uo.*, 37. old.

⁷Vö. Diósi Dávid, *Egyházam a posztmodernben*, Budapest, 2014, 28–42 old.

⁸vö. J. Ratzinger, *A keresztény hit*, Wien, 1976, 18. old.

MAJORANA A TÉR TENYERÉN

Ettore Majorana atomfizikus volt, Olaszországban élt a 20. században. Felfedezte a neutron, majd az atommaghasadás elméletét is kidolgozta, de tudományos munkásságát nem ismerték fel (és el). Ezért-e vagy más okból, 1938-ban, harminckét éves korában váratlanul nyoma veszett. Azóta sem lehet tudni, mi történt vele: elrabolták, a tengerbe ölte magát, netán kolostorba vonult, és ott ismeretlenül élt és halt meg?

Ennek a titokzatos személyiségnek az alakja, ismeretlen sorsa ragadta meg a költő, Böszörményi Zoltán képzeletét, olyannyira, hogy már évek óta megjelenik versesköteteiben. Egy ideje már a költő alteregójává vált, az ő nevében gondolkodik, beszél, cselekszik. Tavaly megjelent kötetében (*Katedrális az örök télnek*) már egész külön ciklust szentel Majoránának (Ujrács), és ebben a különös sorsú, magányos, nagyra hivatott, de még nem érett ember „bőrébe bújik”. A *Majorana a tér tenyerén* (Kalligram kiadó, 2014) című legújabb kötetében viszont mindvégig belehelyezi magát az atomtudós elképzelt helyzetébe, gondolkodásmódjába. Így Majorana szimbólummá válik, a költő, Böszörményi Zoltán jelképévé.

Az olvasók (akiknek – gondolom – túlnyomó többsége csak Böszörményi lírájából ismeri az atomfizikus nevét és sorsát) így talán könnyebben megértik ezt a modern költészetet, mert az igazi verskedvelőben mindig ott lappang valami a költőből is, hiszen a lírai alkotást nem magyarázni, nem is annyira pontosan érteni, mint érezni, átérezni kell. Attól modern egy mai – sőt, az utóbbi 100-110 évben keletkezett vers, ha igazán az, hogy a szerző nem magyarázza, inkább csak sejteti, sugallja, szimbólumokba rejtje érzéseit, gondolatait, és a megértést vagy inkább megérzést az olvasóra bízza. A modern vers sajátja a többértelmeség, idegen kifejezéssel: ambiguitás, ami már Ady Endre szimbolista lírájában is jelentkezik. Ezért szubjektív, sőt, önkényes feladat bármilyen verselemzés, magyarázat vagy értékelés, bár ez utóbbi – ha szakszerűen végzik – objektív is lehet.

Példa erre jelen esetben Böszörményi Zoltán lírája. A költő a sok nagy előd és kortárs között is megtalálta azt a hangot, amely emlékeztet – de csak emlékeztet – ugyan egyik-másik nagyra (például József Attilára), ám mégis a sajátja, az ő elidegeníthetetlen tulajdona, ismeretjellegye. Hogyan éri ezt el? (Mert nem olyan könnyű és általános, amilyennek látszik.) Úgy, hogy önmagát adja, természetesen akkor is, ha Majorana nevében beszél. Mert e kötetben végig ezt teszi, beleéli magát egy, bizonyára, önkéntes száműzött tudós elképzelt sorsába,

aki magányában mindinkább elszakad, elidegenedik a való világtól, embertársaitól. Ennek az állapotnak az elképzélése napjainkban – sajnos, el lehet mondani – nem túl bonyolult, hiszen érezhetően növekszik a társadalomban az elidegenedés, az emberiség atomjaira hullása, az egyes emberek elmagányosodása. Ezért él Majorana is „a tér tenyerén”, ezért vallja: „mennyre elveszett vagyok/ ha kitekintek a világűrbe/ s helyemet keresem benne/ azt az egyre halványuló pontot/ melynek nincs tömegvonzása” (*Majorana kitekint*). A *Képtár* című ciklusban sem rejtje el kiábrándultságát: „Nem érzem jól magam ebben a versben.” – vonja le a tanulságot *Majorana képtára* című versének végén, miután felsorolja a múltbeli – mára már elsikkadt – értékeket. Ugyanezt az érzést találjuk *Majorana kertje* című darabjában is: „Hiányzik valami, pedig minden ott van,/ indulj,/ lopakodj a tegnapi kertbe vissza.”

Utazás című ciklusában idegen tájak jelennek meg (*Majorana messzi szigetei, Majorana pálmái, Majorana Kairóban, Majorana Kolozsvárra látogat stb.*), majd az *Idézetek* ciklusban egy-egy régen élt nagysághoz vagy kortárshoz intézi szavait: *Majorana az Arno partján sétál, Majorana Dantet idézi, Majorana Kölcseyt idézi, Majorana a 80 éves Kabdebó Tamást köszönti, Majorana Kolozsváron emlékre talál* (Kányádi Sándor 85. születésnapjára).

A *Létüres tér* és a *Leltár* című ciklusokban visszatér a lemondó hangvétel, a jövőtlenség, a kilátástalanság: „Panaszkodom a semminek” – írja *Majorana bujdosik* című versében, hiszen a „létüres” térben még a panaszt sincs kivel megosztani. Mivel az elidegenedés érzése egyre jobban erősödik általában minden emberben, önmagának kell megtalálnia a vigaszt és a célt, az élet, a

még elkövetkező évek értelmét. Ezt a gondolatot fogalmazza meg *Majorana létüres tere* című költeményében:

„Míg létüres térben kószál a lélek,
vajmi életet kell még hozzá élned.”

Brauch Magda

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN VERSEI

MAJORANA ÁLMA

Hiányzol néha, szólít a sorsom,
szemed fényét, könnyeidet fosztom.

Álmodt görgetek, álmok görgetnek,
a sarokba szorított eretnek
cirógat, magába száll a reggel,
könnyű elmúlással felelget.

Hiányzol néha, szólít a sorsom,
Szemed fényét, könnyeidet fosztom.

És visszatérsz néha álmaimban,
látalak még a sűrű forgatagban.
Labirintus, lélekszakadásig
kutatlak, kereslek, semmi ámit.

Hiányzol néha, szólít a sorsom,
szemed fényét, könnyeidet fosztom.

MAJORANA ELKÖSZÖN

Elköszöntél, elköszönök,
telek jönnek, tavaszok hullnak,
csak te vagy örök:
jéghegyem, máglyám, szégyenem,
légy velem újra.

Tétlen nézem,
múlnak vágyaim,
vissza sohasem térnek,
a lehunytt szem mögött álmaim,
sűrűsödik sóhajom,
áthat.

Meghajlott virágok szárnya,
felroppen a pillanat,
még látalak,
a múló idő támad,
felettem hatalmad árnya.
Vérzem a fényt,
várlak.

Új Fecskés Könyv bemutatója

Az aradi Kölcsey Egyesület Fecskés Könyvek sorozatának 28. kötetét mutatta be bájos közvetlenséggel Ruja Ildikó tanárnő, a Csiky Gergely Főgimnázium Tóth Árpád termében.

Prohászka Elvira *Mátyás Anna rövidáru* című, eddig kiadatlan „aradi regénye” a város két világháború közötti éveit eleveníti fel. Réhon József, aki a kopott kéziratban megörzött művet gondozta, feltételezi, hogy a regény főszereplője, Mátyás Anna, talán nem is élt, csupán az író képzeletében született. Nemrégiben Pécskán találkoztam Mátyás Béla lányával, aki azt állítja, hogy keresztlánya Mátyás Annának, és jól emlékszik a regényben szereplő, Templom utcai rövidáru üzletre.

A könyvbemutató bevezetőjében Berecz Gábor, a Kölcsey Egyesület titkára elmondta, hogy a könyv megjelenését anyagilag támogatta Mandl Marietta, Budapesten élő tanárnő, aki a Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjében, az Aradi 3-as Számú Középiskolában érettségizett 45 évvel ezelőtt. Ő Mandl Józsefnek, a regényben szereplő üzlet egykori tulajdonosának a leszármazottja.

J. B.

Mandl Marietta, a támogató. Hátterben Ruja Ildikó és Berecz Gábor
(Pataky Lehel Zsolt felvétele)

HONVÁGY

Szemközti szomszédai rettentően irigyek rá. Mert elmondta nekik, hogy rengeteget gondol a városra, ahol született. Éjjel-nappal. Immár húsz éve. Irigylik, mert szép emlékei vannak. Irigylik, mert emlékei vannak.

– Ha még egyszer végigmehetnék a Deák Ferenc utcán, vagy a Forray utcán, a Templom utcán... Ha nem lenne ennyire gyenge a lábam... Akkor sebességet ki először, amikor eljöttünk. Azóta kezelik. Nagyon jó orvosok vannak erre felé.

Húsz évvel ezelőtt mentek át asszonyával. Aztán követte őket lányuk, majd fiuk is. Rengeteget güriztek. Mind a négyen. Piacoztak.

Lányuk hetente ment Törökországba áruért. Akkoriban a piacon nagyon jól fogyott a török cucc.

– A törökökhöz már rég nem utazom. Otthon is több évvel ezelőtt jártam. Ne nevessetek ki! Higgyétek el, akárhányszor szülővárosom határához érek, libabőrös leszek. Pedig sosem voltam szentimentális.

– Minden este, mint egy gyerek, siratja az anyját. A rendet, amit teremtett a ház körül, a virágoskert az udvaron, de főleg a főztjét – így az asszony. – Pedig én is az öregasszonytól tanultam főzni... Már majdnem nyolcvan, alig kel fel a székről, csak amikor enni visz a kutyájának. Most is állandóan az anyja sírjának képe lebeg a szeme előtt... Túlságosan messze van.

Mindenük megvan, megdolgoztak érte. Mindkét gyerekük a közelükben lakik. Naponta átjönnek hozzájuk. Két gyönyörű unokájukat is hozzák magukkal. Gyakran befogják őket „baby sitter munkára”.

– Ezek itt nem csinálnak vérest. Évek óta nem tudok enni egy igazi, finom vérest. Mindenféle disznóságot készítenek, kolbászt, hurkát, disznósajtot, de azt mondják, a vérest csak az alföldön szeretik. Hallottál már ilyet?! – elégedetlenkedik sokadszor.

Behunyja szemét. Szája félig nyitva. Alig van két-három foga. Gyerekesen fél elmenni a fogorvoshoz. Inkább lemondott a keményebb falatokról.

Eszébe jutnak az egykori decemberek. Volt olyan év, amikor egyszerre három disznót is vágtak. S még szerzett hozzá néhány májat, nyelvet, fejet, olykor marhahúst is, hogy több legyen az aprólék és főleg a kolbász meg a szalámi. Nagyétkű volt a család. Mindent, amire szükségük volt, megszerzett. Pedig nehéz idők jártak az országban. Elismert szakember volt, mindenfelé akadtak ismerősei.

– A karácsonyi asztalra tegyél töltött tojást! És mindenképpen készíts svédgombát – adja ki az utasítást asszonyának. – A sült mellé krumplipüré kerüljön, nem sült krumpli, aztán jöhet a francia-krémes, a beigliet nektek hagyom... A leves bármilyen lehet – mondja mosolyogva. Mindenki tudja, hogy egykori gyönyörű fogsorából megmaradt három megsárgult fogával legkönnyebben a levest tudja „megrágni”.

A Karácsony közeledtével talán még többet említi otthon maradt emlékeit.

– Lehet itt kapni ezerféle fenyőt: lucfenyőt, ezüstfenyőt, normandot, de olyant, amilyent évente otthon állítottunk, mennyezetig érőt, amin tobozok is díszeltek, s amelyet az Aranyos völgyéből hozott a barátom, olyant itt látni sem lehet. Az a gyerek felmászott a harminc méter magas fára, és levágta 3-4 méteres csúcsát. Veszélyes dolog volt. Abban a fenyőben benne rejtőzött a fáramászás izgalmának minden feszült pillanata. Érezni lehetett az illatán, Vízkeresztkor is, hogy valódi, erdei fenyő...

Elfordítja székét, az ablak felé. Úgy látszik, idén sem lesz fehér a Karácsony...

A ház körüli büszke fenyőfák méregzöldre festik a szürke eget. Esteledik.

A fenyőágak közül szemtelenül kivillan egy-egy távoli csillag halvány fénye. Az elektromágneses hullámok fontos üzenetet hoznak. Valahonnan, nagyon messziről.

Elszenderedik.

SZOLGÁLTATÓVÁLTÁS

Bárkit hívhat telefonjáról, őt viszont senki. Kivéve egy-két személyt, akik tudják, hogy szolgáltatóváltás miatt egy ideig más száma lesz.

Biztosan keresik sokan – gondolja. Mint azelőtt. Nem hagyták békében evés közben sem. Nem akarta kikapcsolni a telefont, mert sohasem tudhatta, mennyire fontos az ügy, amiért keresik. A hívóknak sosem jutott eszébe, hogy esetleg zaklatják őt, vagy a családját. Kötelessége volt állandóan készenlétben állni. Ezt tudta, és elfogadta. Valójában szívesen válaszolt a hívásokra.

Most úgy érzi, mintha elzárták volna a világ előtt. Mintha egy szöges dróttal védett erdei tisztásra üzték volna. Körbe-körbe nyurga, szikár fák, de egyik sem tudja fejére hullatni megsárgult leveleit. Nem érzi illatukat. Pedig a fák azért sorakoznak ott, körbe-körbe, hogy ontsák magukból illatos életenergiájukat. Egyiktől sem tud átvenni egy rövidke üzenetet, egyiket sem képes – legalább gondolatban – átölelni. Nem engedi a szöges drót.

Bárki keresi, a robot válaszol: „A hívott szám nem kapcsolható.”

Felnéz az égre, gyűlnek az esőfelhők. Nem hozott magával esernyőt. Sebaj, legfeljebb megázik egy kicsit.

Kinyílik az ég.

Felnéz a fekete felhőkre. Szemébe szúr az őszi ziva-

tar millió cseppje. Inge alá, nadrágjába is beszivárog az esővíz. Cipőjét sem kíméli.

Zsebében lapul a telefon. Némán. Egyetlen hangot sem ad ki. Senki sem jelzi, hogy szólni akarna hozzá, vagy kérdezne valamit. Hisz nem tudja jelenlegi számát... Vagy egyszerűen kiiktatták nevét a hívólistákról?

Leül egy jókora termésköre. Hátrahajtja fejét. Habzsolja a hideg, húsos esőcseppeket. Rettentően jó érzés beszippantani az égi áldást. Semmire sem gondol. Olyan csodálatos! A végtelenségig szeretne ebben az állapotban maradni. Ülni egy nagydarab terméskövön, magába szívni az égből jövő összes pozitív energiát, amely betölti egész testét-lelkét, s elkábítja.

Belenyúl a zsebébe. Kézbe veszi a telefont. Agyába hasít a felismerés: még tegnap belehelyezte az új kártyát. Tehát, újra él a régi száma. Hívhatják az ismerősök. Meg (nem létező) barátai. A telefon mégis néma marad.

Az őszi zivatar cseppjei már nem szűrnak annyira. Sistergésük egyre csendesebb. Az ég feketesége szürkére vált. Az esőfelhők kirázták tartalmuk lényegét.

Kellemes melegség tölti meg lelkét. Mázsás csend borul a tisztásra.

Körbenéz kezében az öreg telefonnal. Még vet rá egy röpke pillantást. Búcsúzásképpen. Majd teljes erejéből elhajítja. Fel, a felhők felé, a világűr mélyébe.

Holnap új telefont kell szereznie.

Szabó Péter

HAIKUK

egyre hidegebb
és egyre magányosabb
az utca meg én... –
mi fáj még? talán
minden, amit nem tudtam
megfogalmazni.

téli nyomokat
keringve kavargat
majd lehull a hó

elmúlik minden...
látod...csak ő nem
aki már nincsen.
elmúlik minden:
tudod – , csak az nem
ami már nem kell...

papír, bor, kenyér...
költőnek ennél többet...?
mondd csak, ki remél...

keserű kávé,
keserű sör felidéz –
ez megpihenés.

utcán lődörgök,
lányok szemébe nézek,
látod, még élek.

mogorva felhők
fenn az égen, hideg szél
kabátujjamban.

Grosz László

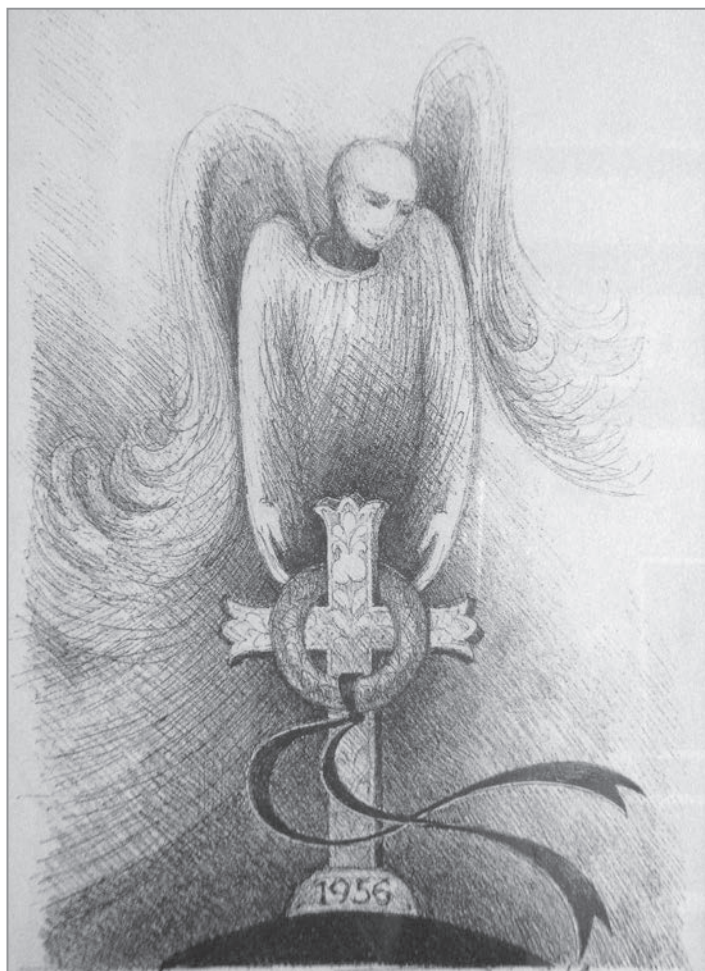
KÉRÉS JÉZUSKÁHOZ

Világünnep születésed,
A hálánkat látod, érzed,
És cserébe mindezeknek
Angyalkáid felkeresnek...

Díszes karácsonyfák alatt
Sok ajándék, finom falat,
Örömkönnyek csodás éjben,
Gyermekarcok tengerében...

Ám Jézuska, ha lehetne,
Mégis megkérnélek egyre,
Szánkó hozzá, netán furgon:
Jutalom másnak is jusson!

Lelki békémnek se mindegy,
Hogy juttasd el szüleimnek,
Jó Jézuska, köszönetem,
Közös holnap: Veled – s velem!

Ez a rajz és társai egy konkrét történet kapcsán születtek. A pécskai születésű, a Szoboszlai-perben kivégzett Lukács István verseinek illusztrációi lettek volna. Valamilyen oknál fogva a versek nem érkeztek meg, így Lukács István élete és halála mellett saját emlékeimet hívtam elő, képeket, hangokat... szüleim alakját, ahogy fülüket a rádióra tapasztva suttoznak, mosolyogva sírnak, szinte lábujjhegyen járnak, apám tompa hangját egy reggelen: bejöttek az oroszok... majd a fülük újra rádión és újra könnyek, de mosoly nélkül... és aztán csend... csend... és névfoszlányok... Karácsonyi tiszteendő (de szépen játszott a harmóniumon a szomszéd hittanteremben)... Pataki (lánya, Ali, úgy, mint eddig, naponta megfordult nálunk, csak sokkal szótlanabb és sápadtabb volt), majd magyarországi rokonunk jutott eszembe, a frissen végzett orvos, Békési Béla, akit azokban a napokban suttozva emlegettek a szüleim (akit annyira megkínzottak kivégzése előtt, hogy azzal vigasztalta apját, hogy „ne légy szomorú apám, most már megszabadulok”). Nyolcéves fejjel nemigen értettem, hogy mi is történt valójában (a felnőttek is igyekeztek távol tartani a hírektől), de amikor később ellenforradalomról, huligán bandákról hallottam, biztosan tudtam, hogy nem úgy volt.

Így a rajzok egyre távolodtak néhai Lukács István alakjától, sorsá-

tól, egyre inkább szóltak a forradalomról általában, az életüket áldozó hősookról, a halálba zuhanó megkínzott testekről, az élettelenül összerogyottakról, az elnémult harangokról, a sok halált magába záró fáról, amely egyszerre az élet és a halál fája. Márai *Mennyből az angyala* siratja őket, vigyáz a magára maradt családra, örzi örök álmukat...

Móré-Sághi Annamária

Regéczy Szabina Perle

Valószínűtlen emlék

Mikor az utcán árusították a reményt,
keresztülvágtam a főtéren,
már mindegy volt, merre visz a villamos,
csak ne maradjak a tértelen térben egyedül.
Zajos petárdák dördültek a házak mellett, az idő
lagymatagon fonta pókhálós erszéneit,
egy áruház előtt másztam meg a fenyőfát,
lábamon sötétkék macskanadrág,
arcomon szétmállott álmok fintora.
Éjfél volt, mire az útból hazatértem,
otthon rekedten kérdeztem anyám:
maradt-e még valami csomag a fa alatt?

KELEN FERENC KÖSZÖNTÉSE

Elszaladt az év, a 2014. Visszatekintünk. Lajstromozzuk a Szövétnek eredményeit és mulasztásait. Abból is, ebből is válogathatunk. Pótoljuk azt, amit lehet, amit fontosnak tartunk.

Köszöntjük KELEN FERENC EFIAP fotóművészt, abból az alkalomból, hogy több mint fél évszázados művészi munkájáért újabb rangos elismerésben részesült. Aradon, a Múzeumok Éjszakája rendezvénysorozat keretében, az EURO FOTO ART életműdíj-érmet Tóth István, az EFIAP elnöke, az Európai Fotográfiai Fesztivál igazgatója adta át.

A III. Nemzetközi Fotográfiai Fesztivál döntött úgy, hogy elindítja a számozott „Szathmári Pap Károly Emlékérem” életműdíjként való kiosztásának hagyományát. A nemzetközi zsűri 2014-ben három nemzetközileg elismert fotóművészt részesített ebben a magas elismerésben. A 2-es számú életműdíj-érmet aradi fotóművész, Kelen Ferenc kapta.

Kelen Ferenc több mint fél évszázada exponált először művészi igénnyel. Aktív egyéniségéhez határokon átívelő rendezvények, kiállítások fűződnek. Az aradi fotóművészet meghatározó, mindenképpen a legkarakteresebb képviselőjét köszönhetjük személyében.

Jó egészséget, további, eredményekben gazdag éveket kíván régi munkatársának a

Szövétnek

Tél a Maroson

A DÍSZTÁRGYKÉSZÍTŐ

„Kicsiny kézügyesség és türelem kell hozzá, csipetnyi szeretettel”

Papp Annamária Kisjenőből költözött Temesvárra, és ott is hódol szenvedélyének, a dísz- és ajándéktárgyak természetes anyagból való készítésének, amivel elkápráztatja közönségét.

- *Minek nevezhetem: dísz tárgykészítőnek?*
- Még művésznek nemigen tarthatom magam, tehát maradjunk annyiban, hogy hobbiművésznek. Ezek kézműves dolgok, amiket hobbiból készítek, mert ez a szenvedélyem.
- *Karácsonyi dísz- és ajándéktárgyak?*
- Igen. Szeretem a szépet – relatív, hogy kinek mi a szép, nekem van róla egy elképzelésem, és a szerint dolgozom.
- *Ha jól sejtem, ezek között nincsen sorozatgyártmány, tehát mindegyik egyedi.*
- Lehetne sorozatban gyártani, de én az a típus vagyok, aki nem tud két egyformát készíteni. Az szép benne, hogy a gyönggyel lehet variálni, elkészítesz egy alapmintát, s a következőnél eszedbe jut egy másik

változat, s továbbviszed... s tovább... tovább... A végtelen szab határt, meg a fantáziád.

– *Mi kell hozzá?*

– Gyöngy, vékony drót, 0,3 mm-es, ezzel könnyebb dolgozni, és jól látható, akár kisgyerek is használhatja, míg a horgászszinór összegubancolódik. És szebben rajzolódik ki a forma, mivel merevebb egy kicsit, jobban néznek ki a tárgyak, amelyek készülnek belőle. Szükségünk van még egy csípőfogóra és egy paptetre, azonkívül gyöngyre minden mennyiségben és minőségben. Átlátszó, csillogó, kinek mi a kedvence. Hoztam egy dobozkát, ebben voltak: ezt akár dobozos-tól el lehet ajándékozni – ez egy újrahasznosított sajtos doboz. Nekem ez is egy mániám, hogy semmit ne dobjunk el. Én például a sajtos dobozoknak szeretem a for-

máját, másodszor nagyon jó dolgokat lehet belőlük készíteni. Először is megszabadítom a címkétől, aztán lealapozom fehér falfestéssel, vagy fehér szalvétával beburkolom, ragasztó és lakk segítségével. S utána teszek rá néhány csillagocskát, amitől karácsonyi hangulata lesz. Ezek alapidolgok, akár már a hatéves gyermek el tudja készíteni. Egy kicsiny kézügyesség és türelem kell hozzá,

csipetnyi szeretettel, mert ha valamit szeretet hajt, az működik, amondó vagyok. Egy méter drótra felsorakoztatok hat sor gyöngyöt, ez a kiinduló pont. Ebből készítek egy kört, amit lezárok, onnan jön a második sor, amiből kialakulnak a hópihének az ágai. Tíz-tizenöt perc. A karácsony egy nap, mint minden ünnep, lehet kettő vagy három is... De a várakozástól és a rákészüléstől lesz különleges és csodálatos. Ha elmegyek a boltba, és megveszek valamit, annak nincs olyan varázsa, mint hogyha én elkészítek valakinek egy ajándékot. Ebben én is benne vagyok.

– *Honnan ez a szenvedély?*

– Gyerekoromból fakad, nagyon szerettem a kézimunkát, nagyon szerettem nézni, ahogy valaki valamit is alkot. Például édesanyám nagyon sokat kézimunkázott, és én gyerekként ott ültem, és tátottam a számat. Nagyon szeretem a vásárokat, ott is látni olyan ötletet, ami ihlet, és azt mondom, hogy ezt én is meg tudom csinálni. Úgy állok hozzá, hogy olyan nincs, hogy nem vagyok képes megcsinálni, ha már valaki egyszer előttem elkészítette ugyanazt.

– *Ezek a saját kezűleg készített tárgyak meg is találhatók vásárokon?*

– Igen, szoktam vásárokra járni, de leginkább oktatóköröket szeretek tartani, másokat is bevezetni ebbe a rejtelembe, mert az a szép, ha te készíted el.

– *S van igény rá?*

– Főleg a gyerekek körében, aminek nagyon örülök, mert azt jelenti, hogy van igényük a szépre, s arra, hogy valamit saját kezűleg készítsenek. Azok, akik nem képesek valamit alkotni, soha nem próbálták meg, nem tudják értékelni mások dolgait. Az tudja értékelni, aki valaha is kipróbálta.

– *Hol lehet beszerezni ezeket a dolgokat?*

– Akár hobbiboltban, akár textilüzletben, nem drágák, tehát húsz-harminc lejből ki tudok hozni tíz-tizenöt ajándéktárgyat.

– *Értékelik a rokonok, barátok?*

– Én már híres vagyok erről, hogy csak saját kezűleg készített tárgyat ajándékozok, vagyis hogy nem szeretem a kommersz dolgokat. Én szeretném ezt hagyománnyá tenni, hogy ha nem is találom el az ízlését az illetőnek, de talán jobban értékeli azt, amit én szeretettel készítettem. Készítek kiegészítőket is, meg gyöngyből rovarokat vagy fákat.

– *Milyen a karácsonyfája?*

– Általában gyöngyös vagy szalmadíszes. Szeretek a természetes dolgokat, csak azok nem annyira látványosak, mint a kereskedelembe kapható díszek. Ugye, tobozból és makkból készített angyalka...

– *A fenyőnek vagy a műfenyőnek a híve?*

– Az igaznak, csak az a gondom, hogy elpusztul, és akkor a dézsás fenyőre szavazok. Meg is marad, ha az ember idejében kiülteti, de ez azt jelenti, hogy négy-öt napnál tovább nem tartható a lakásban, mert kiszárad.

– *Mindent újrahasznosít?*

– Nagyon sok mindent. Szeretnék ebből mozgalmat csinálni, a gyerekeket rávezetni arra, hogy semmit nem dobunk el, mert ha már valakik energiát fektettek egy tárgyba, például dolgoztak egy műanyag flakonon, fröccsentették, akkor mi ne dobjuk azt el. De én műanyag flakonokból szobrászatot művelek, igaz, nálunk még nincs elismerve. Papírból sok mindent készítek, ha felhasítod, fonatsz belőle kosarat, vázát, ha lelakozod, szemetes kosár is készíthető belőle, vagy kaspó.

– *Van, aki átvegye, továbbvigye a hobbiját?*

– Nem igazán, a lányom képzőművész, de egészen más dolgokkal foglalkozik. Ezek számára gyerekes dolgok, de én azért élvezem, mert én úgy érzem, hogy ezektől örökké gyerek maradhatok. Amikor leülök gyöngyözni, megáll az idő körülöttem. Én a szomszédolást is úgy csinálom, hogy viszem a dobozkámat, s nevet a szomszédasszony, majd ájuldozik, hogy abból lesz valami, s általában nekiadom, otthagynom.

Pataky Lehel Zsolt

TÓTÉK: A MEGFAGYOTT EMBER TEKINTETE A HÁTUNKBAN

Próbanapló

Az Aradi Kamaraszínház és a MASZK Egyesület produkciója

Az Őrnagy magában hisz, az általa teremtett rendben.

Tót a világban hisz, amelyben minden a helyén van, semmihez sem kell hozzányúlni.

Ágika rajongásának mindig tárgya kell, hogy legyen. Ez a rajongás nem egy kilépési lehetőség a világba. Világszerelem. Okos, mint a nap. Ő a világot rajongással szereti, nincsenek hátsó szándékai.

Gyula a főszereplő. Ő, aki meg sem jelenik a darabban.

Az Őrnagnak nincsen neve: kedves Őrnagy úr.

Mariska az aggódó anya, aki mindent a jó helyén szeretne tudni, bármilyen kompromisszumra hajlandó.

A postás az istenek képviselője, aki beleavatkozik az emberek életébe – ő a vak jós. Félnótás, vagyis vajákos, aki megmondja a jövőt. Milyen hírek érkeznek a faluba? Át vannak verve az emberek a sors által, át vagyunk verve. Folyamatosan. A postás szerepe ebben a verzióban majdnem moderátorra avanszálódik. A hatalom képviselője: Magyar Királyi Posta. Bizonyos híreket elmond, másokat nem. Közhangszerűen teszi, mert a jó híreket elmondja, a rosszakat elhallgatja.

Van-e ebben a darabban örült? Mindenki az? Vagy senki sem?

Ezek a figurák nem groteszkjei valaminek. A határon menetelnek, ahol megjelenik a groteszk, letérnek a realista útról, de nem bolyongnak abszurd alakok között. A legtöbb változás Tóttal történik. Ő ferdül, tompul, bonyolódik a legtöbbet, ő köti a legtöbb kompromisszumot. Jelentésileg a darab Tóté, viszont az Őrnagy sikerszerepe rejlik benne.

Ritmus. Csend. Szünet. Színpadi idő. A figurák ikonikus összerendeződése és szétválása. Szépia világ. Bebarnult, megroskadt, ellebegő képek mindig emberekkel összerakva. Az ő életük Gyula nélkül az ő haláluk. Az ölés a megszabadítás gesztusa, Tót a megváltója ennek a mikrovilágnak, de a néző már tudja, hogy hiábavaló.

SÍKSÁG – a történelembe vetett ember sík lelke, amelyből felbukkan valami: katonák.

FAGY – a megfagyott ember tekintete a hátunkban.

Az őrnagy mondja, elég nagy baj az, hogy a fél világ mindig a hátam mögött van. Mozdíthatatlan arcok, tekintetek, amelyek befűrődnek a nézőbe. Ülnek és néznek. Nem bántanak, csak jelen vannak.

ŐRNAGY – mindegyikük egy őrnagy. Tót a tűzoltóparancsnok. Ágika a manipulátor. Mariska otthon az őrnagy. Ami elviselhető családi körben, az már nem viselhető el egy külső személy jelenlétében. A családi borzalmak okozzák a külső borzalmakat is. A belső terror. A baj tehát belül keresendő. Nincsen külső ellenség, belső feszítés van.

A szöveg ismert, ilyen értelemben a nézőt nem kell beavatni, mint a ritkán játszott darabok esetében.

Született valami egészen izgalmasnak tűnő, a színház szabadságát tápláló konstrukció, amely konstrukciónak minden pontját meg kell támasztani. Hordoz veszélyeket. Ha menekülni próbálunk, vagyis új színfoltot keresünk, átalakítjuk az eredeti mondanivalót, akkor nagyon következetesnek kell lennünk, mert lehet, hogy elméletileg elfogadható, de nem biztos, hogy működik. Ez a darab sokkal sűrűbb, mint amit eddig sikerült kihozni belőle. Elkezdünk gondolkodni róla, és többleteket kerestünk benne. Valójában ők nevelnek saját magukból egy szörnyeteget. Egy ötlet, amin belül működhet a darab. Máshova van helyezve a fókuszpont. Fontos a központi metafora megtalálása. Egy gondolat, amelyet minél szikárabban meg tudunk fo-

galmazni. Nem az a kérdés, hogy Gyula él-e vagy nem él. Van egy hiány: nincs itt. Lehet, hogy ők maguk írják és adják föl ezeket a leveleket. Nem egy konstrukció ráhelyezése a cél, inkább a belülről való gondolkodás működtetése.

Fókuszáljunk a családra. Mi van ebben az idillben? Belép valaki, aki csöndre vágyik, de zajt csinál. Önellentmondásban van. Pihenni jött, de egész éjszaka csapkod a margóvágóval. Milyen értelemben vett idill ez? Tóték valakit maguk fölé nevelnek. Egy cselekvésvonal lesz egészen más, amely nem vezet ki ebből a helyzetből. A külső szörnyet létre kell hozni. Meg kell etetni, fel kell nevelni. A probléma ott van bent. Hiába tolják kifelé. Ez idejött, és tönkretett mindent. Nem. Ahhoz a többiekre is szükség van. Szükség van arra a féktelen és elszabadult sötétségre, amellyel ügyeinket kezeljük. A düh benne van a darabban. Eldugta Örkény, hivatkozik Camus-re és Szigyüphoszra, de ez egy dühös darab.

A feszültség abból adódik, hogy mit tud a szereplő a színpadon. Nem egy abszurd világot ragad meg, legalábbis nem egy ionescói vagy beckett-i abszurdot. Nem a történelmi embert ragadtuk meg, de nem is a lét abszurditására beleragadt embert, hanem egy családi abszurdot: nézik a tejbe ragadt legyet.

Mit csinál Tót? Semmit. Ez visszatérő motívum, a semmit csinálás.

Gyula mégsem adott meg minden kulcsot az Őrnagyhoz, vannak kulcsok, amelyek később kerülnek a zárba. Mindenkinek van egy szólama: Ágika szólama az ima, mintegy zsolozsmázás, Tóté a suttogások és semmik, Mariska a sírás és nevetés határán egyensúlyozik, a Postás az isteni áriát énekeli. A néző megkapja az információt, de a játék nem reális. Gyula szellemének idézése folyik. Mintha e szellemidézés folytán adná tudtukra Gyula mindazt, amit tudniuk kell.

Tökéletesen meg akarnak felelni, persze Gyula miatt, de azért is, mert a vendég minden igényét ki akarják elégíteni. Ilyen az ember: akit befogad, azt kiszolgálja. Ez egy folyamat bennük, mert az elején még nem csak Gyula megmentése a cél. Finoman, de ki kell derülnie, hogy ők nevelik ezt a gyereket, az Őrnagyot. Lehet, hogy egyetlen erős jelzés elég. Próbáljuk a darabot belegyömöszölni ebbe az ötletbe, hogy a családon belül nevelődik a figura. Tóték Gyulát helyettesítik azzal, aki megérkezik.

Ez nem a pokol. Ez a föld szintje. Szintkülönbségek. Miért nem egyformák az emberek? – kérdi a Postás. A dobozok egyformák. Ha egyformára teremtettünk volna, megszűnne az istenek feladatköre. Muszáj, hogy a világ változatos legyen. Viszont a katona halála az, ha nem csinál semmit, mert akkor kiderül, hogy ők sem

egyformák, elkezdenek beszélgetni, gondolkodni, és másnap nem teljesítik a parancsot.

Az történik, amit Örkény megírt, csak nem úgy történik, ahogy megírta.

Ágikában bennrekedt a kérdés. Fel sem merte tenni. Azt kérdezte, hogy „szép vagyok?” Valójában azt akarta kérdezni, „szép vagyok, de meghalt a bátyám?” Ez a fel nem tett kérdés többé nem tehető fel, mert az Őrnagyot elengedték. Elment. És a Micuról szóló monológban ez van benne. Kijön, ami bennrekedt, amit nem mert megkérdezni mégsem. Ágika tudja Gyula halálát vagy csak sejti? Szeretné, ha az Őrnagy megcáfolná. Ágika tele van kérdésekkel, akkor is kérdez, amikor furulyál, akkor is, amikor kibontja a szép hosszú haját, akkor is, amikor kacérkodik vele, akkor is, amikor téblábol körülötte.

Az Őrnagy a dobozolásban megtalálta önmagát. Megtalált egy világot és azt, ami összetartja: a margóvágót és a hajtogatást. Még egyformának sem kell benne lenni. Érte itt az Őrnagyot egy élmény, egy háborún túli: a dobozolás élménye.

Szereposztás:

Őrnagy – Harsányi Attila

Tót – Geltz Péter

Mariska – Bacskó Tünde

Ágika – Éder Enikő

a Postás – Lung László Zsolt

Rendező: Balog József

Fekete Réka

500 ÉVE TÖRTÉNT

Az 1514. évi magyar parasztháború, amelyet később vezetőjéről, Dózsáról neveztek el, kiindulópontját az 1513. július 15-én X. Leó pápa által kiadott ünnepélyes bullában kereshetjük. A pápa Bakócz Tamás bíborost, esztergomi érseket, prímást, Konstantinápoly patriarcháját rendkívüli hatalommal felruházott követévé (legátusává) nevezte ki három évre egész Közép-, Kelet- és Észak-Európa akkori országainak területére, ám végül a toborzás csak Magyarországra szorítkozott. A keresztes hadra hívó bullát szeptember 3-án adták ki. Bakócz kinevezésének okai között, bár nem mondta ki, az újonnan megválasztott pápa, Giovanni Medici bíboros a pápaválasztáson vetélytársát, a Rómában letelepedni szándékozó Bakóczot kívánta eltávolítani. Az új, már hajlott korú, 70 éves legátus nehezen hagyta el Rómát, és viszontagságos, hosszú téli utazás után csak március első napjaiban érkezett Esztergomba. Közben a királyi tanácsa elfogadta a keresztes hadjárat megindításának eszméjét. A hadjáratot április 9-én ünnepélyesen hirdették ki Budán, Dózsát pedig 24-én nevezték ki vezérének.

A középkori keresztes hadjáratok, a kereszténység védelme, illetőleg terjesztése jegyében vívott fegyveres küzdelmek története a 8. században megindult, évszázadokig tartó reconquista idejére tehető, amely során a spanyolok elkeseredett harcot folytattak a hódító arabokkal szemben. Klasszikus formája a Szentföld (Jeruzsálem és környéke) meghódítására 1096 és 1270 között indított nyolc háborúban bontakozott ki, amelyek végül tartós eredményt nem hoztak, ám hatásukra újra létrejöttek kelettel a kereskedelmi kapcsolatok. A hadjáratok eszméjébe vetett hit lassan kiürült. Magyarországon az utolsót 1456-ban hirdették meg, és a nándorfehérvári diadal sikeréhez nagyban hozzájárultak Hunyadi János és csapatai mellett a Kapisztrán János vezette keresztesek, jóllehet már akkor felmerültek az efféle vállalkozások veszélyei.

A keresztes had toborzása nyomán több tábor keletkezett. Pest alatt volt a legjelentősebb. Mellette Várad, Kalocsa, Eger és Kassa körül alakultak ki gyülekezési helyek, továbbá Erdélyben is megindult a szervezés. Talán nem véletlen, hogy főképp egyházi központok, püspöki székhelyek mellett születtek a gyülekezési pontok. Bár Bakócz a toborzást a ferences szerzetesekre bízta, világi papok szintén részt vettek abban. Bakócz, a művelt, széles látókörű főpap, aki tisztában volt a keresztes hadjárat veszélyeivel, és nem véletle-

*Dózsa György emlékműve Temesváron
(Lengyel István felvétele)*

nül vonakodott annak megvalósításától, nem véletlenül bízta a toborzást a ferencesekre, azon belül az obszerváns ágra. A ferencesek már a 13. század második felétől keményen ostromozták a népet szolgaságban tartó, borivó és vizet prédikáló urakat. Jelen van e gondolat például a *Sváb tükör*ben, amely szerint alattvalóik addig kötelesek szolgálni gazdáikat, ameddig azok védelmet nyújtanak számukra. Különös népszerűségnek örvendett közülük Boldog Regensburgi Bertold és Augsburgi Dávid. Az előbbi talán hazánkban is járt. E szellemiség felerősödve tovább élt az obszerváns ágba.

Az obszervánsok a ferenciek szigorúbb ága, amely főképp a szegénység kérdésében megtartotta a rendalapító Szent Ferenc eredeti előírásait (ohervare = megtartani). X. Leó pápa 1517-ben hivatalosan elválasztotta őket a konventuálisoktól vagy minoritáktól, akik nem a nép köré járva terjesztették az evangéliumot (örömhírt) és térítették, hanem kolostorokban éltek. Hazánkban az obszervánsok 1448-ban szervezték meg a Szent Üdvözítőről (Salvator) elnevezett rendtartományukat (salvatoriánusok), míg az utóbbiak rendtartományukat

Szűz Máriáról (marianusok) nevezték el. Ma az obszervánsok, a belőlük kivált kapucinusok és a minoriták, a konventuálisok utódai alkotják a ferenciek férfi rendjét.

A kis kitérő után térjünk vissza az egyes keresztes táborok sorsának alakulásához. A forráshiányok ellenére legismertebb a Pest melletti tábor és az onnan induló főszereg története. A falusi és mezővárosi jobbagyokból, parasztpolgárokból, kisnemesekből és papokból álló sereg május 10-e körül indulhatott útnak, és haladtak Szentfalván, feltehetően Cegléden, Tiszavarsányon – ahol átkeltek a Tiszán –, Kengyelen, Nagytúron (Mezőtúr), Hegyen (Ege) át Békésig, majd Gyuláig, ahol bekövetkezhetett a fordulat, május 15-én ugyanis a legátus a toborzást leállította.

A toborzás leállításának okai között említhetjük a nemesség mozgolódását, ugyanis attól tartottak, hogy a nagy nyári munkák elvégzéséhez nem marad elég munkás kéz. Jóllehet a jobbagyság 1%-a szállt hadba, azonban sokkal többen, mint gondolták, és főképp az Alföldről. A Dunántúl, a Felvidék, a Temesköz és ekkor még Erdély népe sem mozdult meg. Tehát onnan jóval nagyobb számban (12%) álltak a keresztesek táborába, és főképp a fiatalok. Gondot jelentett a sereg élelmezése, ugyanis a keresztesek kevés élelemmel érkezhettek a táborba, ezért azt rablással szerezték meg. Az ellátásukra fordítható pénzt nem állt a rendelkezésükre. A zavargások és a nemesség ellenállása miatt Bakócz május 24-én leállította a keresztes hadjáratot, azonban ezzel már Dózsa és a többi vezető mit sem törődött.

Békésen érte őket utol a toborzást leállító parancs, azonban onnan Gyula felé haladva egy Lőrinc nevű pap 1000 és Balogh István deák 300 emberrel csatlakozott hozzájuk. Gyula várának kapuit a várnagy nem nyitotta meg a parasztság előtt, ostromba sem kezdtek, ám itt éles fordulatot tettek. Ha az addigi útirányt gondolatban egyenesen tovább folytatjuk, a Körös-völgyön át Erdélybe vezetett volna a paraszthad útja. Ezt mégsem feltételezhetjük, inkább az Arad–Lugos–Szörényi bánság–Al-Duna útvonalat. Az Al-Dunánál egyesülhettek volna a Bulgáriából visszatért Szapolyai János hadaival. Mégsem erre indultak tovább, hanem a Maros völgye felé, ahonnan tovább haladtak végül Nándorfehérvár felé, amelyet és annak vidékét Dózsa nagyon jól ismerte, hiszen ott folyt le ismeretes párbaja a török vitézzel, amely a Székely Györgyként katonai pályáján indult bátor katona jó hírét messzire vitte, és így jutott el a keresztes had főparancsnoki tisztéig.

Az első összecsapás, a nagyutúri adószedő kivégzését nem tekintve, a nemesi csapatok és a paraszthad között május 22-én Apátfalvánál következett be. Balogh deáknak sikerült ugyan átkelnie előőrsével a Maroson, azonban Báthori István temesi ispán és Csáki Miklós

csanádi püspök katonáival a hídfőállást megtámadta. Nagy öldöklés után a tábort elfoglalták, a kereszteseket pedig a túlsó partra szorították, ahova maguk is átkeltek, és a Jaksicsok közeli kis várába, Nagylakra mentek, ahol citerások és síposok zenéjére reggelig mulattak a győzelem feletti örömben. Közben György vezér csapatai a mezővároshoz érkeztek, és a várat felgyújtva megrohamozták a fáradságtól és a mulatozástól elnehezült testű nemeseket, akik közül mindenki, aki tehetett, a futásban keresett menedéket. Báthori István a környéken rejtőzött el, majd miután lovat szerzett, meg sem állt Temesvárig. Csáky püspök és Ravazdi Péter Arad megyei nemes Csanád felé igyekezett, ám a keresztesek elfogták, és karóba húzták őket. Életükkel fizettek még ugyanekkor Orros András, Dóczy György környékbeli nemesek, továbbá Thornallyai Miklós, Szapolyai udvarmesterének fia és egy Lukács nevű ismeretlen nemes.

A bosszúnak személyes indokait ismerjük. A parázna Csáky püspök egy csanádi kalmár feleségét annak akarata ellenére tette ágyasává, és a megbántott férj tüzelhetett fel a kereszteseket Csáky ellen. Ravazdi Péter és battonyai jobbagyai, a Kis család tagjai között hosszabb időre visszanyúló ellenségeskedés támadt. Sérelmük megbosszulásaként húzhatta karóba Kis Gergely keménykezű földesurát, Ravazdit. A Ravazdi kontra Kis magánháború még a felkelés leverése után is folytatódott, a Kis testvérek még 1516 márciusában Brandenburgi György örgróf oltalmában éltek a gyulai várban. A feudális világ lényegéből fakadó szoros személyi kapcsolatok során keletkező sérelmek igen sok esetben indító okai voltak a Dózsa felkelés idején a jobbagyok, a leverés után az urak személyes bosszúból fakadó tetteinek. Az kétségtelen, hogy az Apátfalva és Nagylak mellett lejátszódott események végképp eldöntötték azt, hogy a keresztes hadjáratból parasztfelkelés lett. Dózsa rábízta ezzel további sorsát a felkelők fegyvereire. Mit sem számított már a május 24-én kiadott oklevél, amelyben a keresztes hadjáratot leállították.

Nagylak után a had többé nem a déli határ felé tartott, hanem kirajzott a szélrózsa minden irányába. A fővezér által vezetett sereg kétfelé osztva a Maros mindkét partján kelet felé vette az irányt. A folyó északi oldalán haladó hadoszlop Csálya várát foglalta el, majd következett Arad. A mezőváros lakói ellenállás nélkül behódoltak Dózsának. A káptalan megpróbálta az ellenállást, azonban Kun Lukács, akire a fővezér bízta az ostromot, kiéheztette a védőket, és a foglyok szabadon bocsátása fejében átvette azt a 300 arany forintot, amelyet Lukács pap tett le Bakócz érsek részére a káptalannál. Székely György Aradon serege egy részét átvitte a bal partra, a jobb parton maradók pedig északkelet

felé fordulva bevették Világosvárat. E jobb parti csapat ugyancsak ketté oszlott, s az egyik Körösbánya vidékéig cirkált. A másik északnyugatra fordult pusztítva az ország egyik leggazdagabb uradalmának, a gyulainak településeit. E települések, mint a mezőváros Simánd lakói közül sokan csatlakoztak a felkelőkhöz. Gyula vára alá érkezve az erősséget ostrom alá vették, ám elfoglalni nem tudták, és a korábbi útvonalon visszafordultak a Maros völgye irányába.

A nagylaki táborból a szétrajáskor nyugat felé is indult egy seregszárny, amelynek egységei Csanád megyében több helyen feltűntek. A Dóczy család donáttornyai jobbagyai például csatlakoztak hozzájuk. Szép sikernek számított a püspöki székhely, Csanád elfoglalása. Innen Szeged felé indultak. A város lakói azonban, bár többen csatlakoztak a keresztesekhez, nem engedték be őket a városba félvén a dúlástól és fosztogatástól.

A Maros déli partjára átkelt seregrész kelet felé haladva bevette a Zádorlak mezővárosban állt kastélyt. A Dóczyak okleveleit, leszaggatván róluk a pecséteket, elégették. (Az oklevelek jelentőségét ismerték a felkelők, ugyanis azok a nemesi birtokok tulajdonát igazolták.) A végső célja e seregrésznek a gazdag és népes mezőváros, Lippa és vára, valamint a folyó másik oldalán lévő Solymos várának a birtokba vétele volt. A keresztesek június első napjaiban érkeztek Lippa közelébe, és június 11-én már a meredek hegyen lévő Solymos várát is feladták a védők. E harci cselekményben Székely Dózsa György nem vett részt, ugyanis a fősereg már június 9-én elindult Temesvár felé, ahol az ostrom első ágyúlövései június 13-án dördültek el. A hosszan elhúzódó ostrom célja az lehetett, hogy Dózsa megfelelő támaszpontot szerezzen magának a további harchoz. A mocsárvár ugyanis gazdag vidék központjában állt, továbbá utak kereszteződésének a csomópontjában, ahonnan a termékeny vidéket könnyen ellenőrizni lehetett. Ha már nem sikerült Erdélybe bejutni, e terület lehetett volna hosszan a felkelés bázisa.

A parasztháború további eseményei a korábbiakhoz hasonlóan gyorsan peregtek. Amint ismeretes, Temesvár ostroma június 13-án kezdődött. Szapolyai János az Al-Dunától visszafordult június elején, Erdélybe ment, ám itt hosszú idő telt el. Csak a hónap végén kezdte el a mozgósítást. Innen azonban gyorsan haladt előre, 10-én már Déván volt, és a Maros kapuján át vezette csapatait a Temesközbe. 14-én érkezett ugyanarra az ulicsi mezőre, ahol Székely György egy hónappal korábban készítette fel a vár ostromára seregét. Szapolyai csapatai 15-én már fősorakoztak a harcra.

A két szemben álló sereg létszámáról pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre. A korabeli leírások túlzó adatokat említenek. Mindenesetre a paraszthad lét-

száma a korábbi adatokkal összevetve húszezer körül mozgott. Szapolyaiét 22 ezerre becsülték. Nem lehetett annyi, mégis azt mondhatjuk, jelentős erőt képviselt. A szemben álló csapatok közül a nemesekét elsősorban a lázadás leverésének a vágya, a parasztvezért pedig az elszántság, seregét pedig az addig elért győzelmek emléke serkentette harcra.

A csata, ha egyáltalán volt, lefolyása a források alapján teljesen nem rekonstruálható. Annyi a leírásokból kihüvelyezhető, hogy a szembenálló felek csatarendet alkotva felvonultak a harcra. Feltételezhető, hogy Dózsát még a csata megkezdése előtt elfogták. Az egymással szemben álló felek hosszan elnyúló csatasort alkottak az egymás bekerítésének, átkarolásának szándékával. Istvánffy leírása szerint Székely György a derékhadat irányította, a szárnyakat pedig a ceglédi Lőrinc pap és Székely Dózsa Gergely vezették. Szapolyai a jobb szárnyat Bánffy Jakabra, a balt Kismarjai Lukácsra bízta. A közdelemben több nagyúr vett részt, közülük Petrovics Péter, Szapolyai unokaöccse, Tomori Pál, az erdélyi hadak egyik alvezére és Józsa István erdélyi sókamara ispán neve ismeretes.

Az ellenséges seregek felvonulása után hangzott el Szapolyai fegyverletételi ajánlata, amelyben a csatáról elvonulóknak bántatlanságot ígért. Ekkor Nagy Radoszláv katonáival megkezdte az átállást, azonban Székely György saját kezével megölte. A zűrzavart kihasználva foghatta el lovasaival Dózsát Petrovics Péter. Az ingadozók ekkor menekülésbe fogtak, aminek következtében a csatasor kezdett szétesni. Ekkor Szapolyai a fegyvert letevőknek újból bántódás nélküli elvonulásra tett ajánlatot. Közülük azonban a nemesek feldühödve nagyon sokat levágtak. A fegyveres harcot csak a csatasorban álló legelszántabbak vállalták elkeseredetten és reménytelenül küzdve. Végül a csatát az erdélyiek, Szapolyai legtapasztaltabb katonáinak rohama döntötte el. A Dózsa környezetében lévőket, köztük öccsét, Gergelyt elfogták. A vezérek közül a ceglédi Lőrinc papnak sikerült elmenekülnie, a Tisza felé vette az irányt, és csatlakozni kívánt Nagy Antal akkorra már leverett seregéhez. A későbbi sorsa ismeretlen.

A nemesi bosszú még a felkelés leverése előtt megkezdődött. A mezőtúri foglyokat, akik nem értették, hogy miért fogják el őket, a pápai hívásra kereszt alá állókat, karóba húzták, a tokaji várnagy a kezére került kereszteseket minden teketória nélkül kivégeztette, a Gubacsnál elfogott hajdúkat tüzes sisakkal koronázták, és a sort folytathatnánk. Dózsa kivégzését – a tüzes koronát és trónt, valamint testének tüzes fogókkal szabdalását, és azt, hogy testőreit kényszerítették uruk testének falására – számos krónikás leírja. Mindnyájan kiemelték: a fővezér hősiesen és halált megvető bátorsággal állta a szenvedéseket, amelyeket a győztesek

**Dózsa György kivégzésének feltételezett helyén
felépített emlékhely, Temesvár**

(Lengyel István felvétele)

ítéletükkel rámertek. Társai osztottak uruk sorsában. A krónikások némi túlzással további válogatott kínzásról számolnak be.

Hogy Dózsának miért jutott e szörnyű halál? A középkorban a trón ellen támadó lovagoknak tüzes koronát nyomtak a fejébe. Jelen esetben ez a parasztkirály megszegyenyítését jelentette. Az is szimbolikus, miért tépték testét hajdúk harapásával. A korabeli organikus államszemlélet szerint a nemes, aki országa ellen lázad, olyan, mint aki saját vagy anyja testébe harap. Dózsára, aki e nézet szerint saját államának testébe mart lázadásával, ugyanezt a büntetést mérték rá, hajdúi szájukkal marcangolták, majd falták testét.

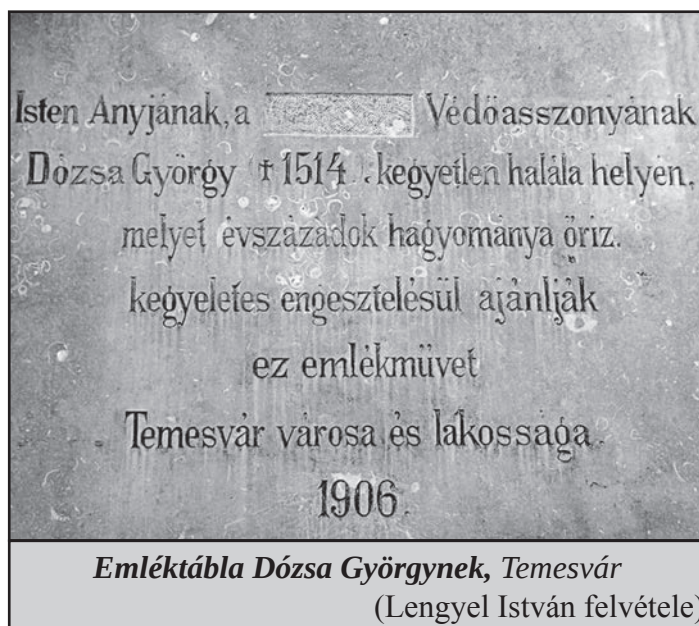
Dózsa fejét Szapolyai Szegedre küldte, amelyről Marino Sanuto világkrónikájában így ír: „[Szapolyai] levágatta a fejét, és vaskoronát téve rá elküldte azt egy Segedinonak nevezett földre, és pedig azért, mert az a föld nagyon kedves volt számára, mivel féltette vagy szerette, hiszen ez (ti. Dózsa) és a felkelés más vezetői nagy rettegést keltettek ebben a birodalomban.” Szapolyai nyilván hálából küldte a szegedieknek Dózsa fejét, akik nem engedték be városukba az arra járó paraszthatat, sőt a csanádi káptalan is ide menekült Csanád ostroma előtt. Juhász Gyula a legmagasabb művészi fokon örökölte meg az eseményt. *Dózsa feje* című versében. Idézzük a vers első két szakaszát:

„Fehér gyolcsban, setét éjben
– Ezeröttszáz tizennégyben –
A kakas épp harmadszor szólt,
Dózsa feje Szegeden volt.

*Pálfi bíró fölemelte,
Hajnal előtt sírba tette,
Lenn a sírban, némán mélyen,
Alszik a fej vaksötétben.”*

Ha az 1514. évi magyar parasztháború okait vizsgáljuk, annak ellenére, hogy a külföldi utazók az alávetettek nehéz sorsáról írtak a kemény bánásmódot említve, azt mondjuk, mégsem ez állt a felkelés kirobbanásának háta mögött. Éppen arról szólnak a források, hogy lassú gyarapodás jellemezte a 16. század eleji magyar gazdaságot és társadalmat. Mindezt jól mutatja a mezővárosok gazdag parasztpolgárainak részvétele a harcokban. A parasztság elitje a meglévő állapotnál többet és jobbat akart. Nagyobb szabadságot, a nemesség eltörlését, azt, hogy az ország minden lakosa a királytól függjön. Az is felmerült, hogy az országban csak egy püspök legyen, és a nemesi földeket osszák szét a parasztok között. Utópisztikus elképzelések a 16. század elején.

A feudális társadalom tartópillérei (osztályai) még az ókori gondolkodók nyomán Szent Ágoston megfogalmazásában a papok (oratores), akik az Isten központú világban az égiek és a föld lakói között közvetítenek, ők hirdetik az örömhírt, az evangéliumot, amely az üdvösség útjára vezet. A nemesek vagy katonák (milites) dolga az ország védelme és az alattvalók zavartalan munkájának a biztosítása. A dolgozók (laboratores) feladata az anyagi javak megteremtése, amelyek az előző kettő és a saját osztályuk fenntartását szolgálja. Ha a három közül valamelyik csoport nem teljesíti feladatát, akkor következik be a baj, amint ez 1514-ben történt. A parasztság ezért fordult urai ellen, mert

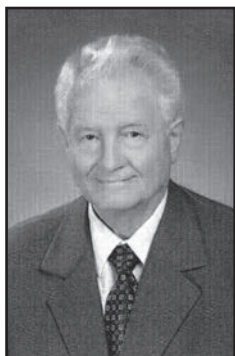
Emléktábla Dózsa Györgynek, Temesvár

(Lengyel István felvétele)

azok nem tudták megvédeni az országot a török előrenyomulással szemben, sőt a keresztésekkel szembe szálltak, amint az Apátfalvánál lejátszódott események mutatták. A robbanáshoz véletlen események járultak hozzá, és a folyamatot már megállítani nem lehetett. Nándorfehérvárnál 1456-ban mindezt megelőzték azáltal, hogy a kereszties tábornok idejében feloszlatták. 1514-ben erre már nem kerülhetett sor. A nemességnek ezek után más nem juthatott osztályrészül, mint a kereszties hadak fegyveres leverése.

Mint a törökellenes harcokból különösebb előkészület nélkül ki-robbanó felkelés illeszkedik be az 1514. évi parasztháború a középkor végi európai parasztmegmozdulások sorába, amely máig nyomot hagyott Magyarország történetében.

Blazovich László

Felhasznált irodalom jegyzéke:

BARTA GÁBOR–FEKETE NAGY ANTAL: *Parasztháború 1514-ben*, Budapest, 1973.

BLAZOVICH LÁSZLÓ: *Sorsfordulók Dózsa felkelése idején Békés megyében*, Acta Historica. Tom. LXXV. (1983.) p. 35–41.

LUDOVICUS TUBERO: *Kortörténeti feljegyzések* (Magyarország), Fordította: Blazovich László, Sz. Galántai Erzsébet, Szeged, 1994.

Memoria Rerum 1504–1566. A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete (Verancsics évkönyv), Bibliotheca Historica, Kiadta Bessenyei József, Bp., 1981.

SZERÉMI GYÖRGY: *Magyarország romlásáról*, Ford. Erdélyi László, Juhász László, Bp., 1979.

TRINGLI ISTVÁN: *Magyarország története 8. Mohács felé 1490–1526*, Főszerk. Romsics Ignác, Bp., 2009.

Blazovich László *Az európai város az ókor és középkor között* című tanulmányának 3. része – helyhiány miatt – következő, 2015. februári számunkban jelenik meg.

(Szerk.)

A LEVEGŐ LOVAGJA AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN (II.)

Partiumi és Bánsági Műemlékvédő és Emlékhely Társaság konferenciája
Biharszentjános, 2014. szeptember 5–7.

A repülési technika fejlesztése mellett nagy jelentőséget tulajdonítottak a pilóták képzésének is. A bécsújhelyi repülőiskolában tapasztalt, nagy tudású oktatók számos magyar pilótát is tanítottak, közülük a legismertebb Kiss József volt. Számos életrajzírója – köztük Vitéz Boksay Antal, Dr. Szabó Béla,

Szita Róbert és mások – Kiss Ernő vitéztábornok unokájának nevezték. Dr. Csonkaréti Károly „A császári és királyi légierő”-ről 2008-ban írt könyvében a vitéztábornok dédunokájának titulálja. Eleméri és Ittebei Kiss Ernő honvéd altábornagy családfáját és életrajzi adatait tanulmányozva nem találtam a „láncszemet”, amely Kiss József hősi halált halt pilótával összekötné. Levélben felkerestem Lovag-Vitéz Kiss Jánost, a Magyar Nemzetőrség alezredesét, Kiss Ernő altábornagy Amerikában élő leszármazottját, aki a családi iratok alapján azt közölte, hogy a két személy között nincs rokoni kapcsolat. A Szolnoki Helikopter Bázis 2005 má-

jusától a 14/2005. sz. parancsnak megfelelően ittebei Kiss József hadnagy nevét viseli. Megkeresésemre Magó Károly (aki a hős pilóta életének és tragikus halálának kutatója) azt a választ adta, hogy a vitéztábornok és az ászpilóta között vér szerinti rokonság nem volt. Személyesen sikerült találkoznom Illésházi Péter főtanácsossal, a H. M. Társadalmi Kapcsolatok és Háborús Kegyeleti Főosztály Katonai Hagyományörző és Háborús Kegyeleti Osztály szakreferensével, aki nagyon segítőkész volt, és elküldte a Hadtörténelmi Levéltár Kiss József tartalékos repülőhadnagy katonai pályafutására vonatkozó anyagot. A levéltári iratok szerint a korabeli dokumentumokban egyetlen esetben sem szerepel az „ittebei” nemesi előnév. Feltehetően a két világháború között hozták az első világháborús hőst rokonságba az aradi vitéztábornok ittebei és eleméri Kiss Ernő altábornaggal. Ennek oka talán az volt, hogy az egyszerű nevet és a meglehetősen alacsony rendfokozatot nem találták „élég méltónak” az egyik legeredményesebb magyar pilótához.

Kiss József, akinek édesapja kertészként a pozsonyi hadapródiskola alkalmazásában állt, 1896. január 26-án született Pozsonyban. Iskoláit szülővárosában végezte, a Magyar Királyi Állami Fémipari Szakiskola szakosztályát végezte el, és egy 1914. július 14-én kiállított bizonyítvány alapján gép-, épület- és műlakatosi képesítést

szerzett. Július 28-án önként vonult be a hadseregbe. A pozsonyi 72. gyalogezredbe osztották be, és egységével a keleti frontra vezényelték. A Nida folyónál vívott csatában szerzett sebesüléséből felépülve visszatért az alakulatához. 1915 őszén áthelyezését kérte a cs. kir. légierőhöz. Szerénységével, példamutató magatartásával, szorgalmával és tudás iránti vágyával már a bécsújhelyi kiképzés során kitűnt társai közül. Kiképzése után 1916 májusában az olasz frontra vezényelték, ahol a 24. felderítőszázad kötelékébe került. Egysége a dél-tiroli Perginében állomásozott, és az Alpok felett végzett felderítéseket Hanza és Brandenburg D I-es repülőgépével. A fiatal pilóta már az első hónapban 6 bombázó és fényképező bevetésen vett részt, sőt légiharcba is bocsátkozott. Egy alkalommal három olasz vadász támadta a Lloyd felderítőt. Kiss József a segítségére sietett, s az önfeláldozó közbeavatkozásának köszönhetően a gép megmenekült. Ezután kapta meg a tábori pilóta kinevezést, és előléptették szakaszvezetővé. 1916. június 20-át tekinthetjük repülő-pályafutása fordulópontjának, ekkor – az Etsch völgye felett – támadott meg egy nagyobb Caproni alakulatot. Gépe 70 találattal érkezett haza, de az egyik Capronit sikerült a földre kényszerítenie. Augusztus 25-én négy Caproni támadta meg Pergine vasútállomását. Kiss azonnal a levegőbe emelkedett, és ez volt az első alkalom, amikor kipróbálta azt a különös harcmodort, amiért később „a levegő lovagja”-ként emlegették. Az elképzelése az volt, hogy: „miért ne lehetne az ellenfelet élve a földre hozni?” Talán kivételes bravúrnak szánta akkor az ötletet, de valószínűbb, hogy átértette a légipárhaj vesztesének kilátástalan helyzetét, hiszen akkoriban ejtőernyőt még nem használtak a pilóták, és a lelőtt repülő vezetője biztosan meghalt. Amint mögé került az egyik Caproni repülőnek, szorosan a nyomában maradt, és rálőtt egy figyelmeztető sorozatot. Az ellenséges pilóta hevesen védekezett, mindenáron ki akart törni, de a jól irányzott, rövid gépfegyversorozatok jobb belátásra kényszerítették. A pilóta belátta, hogy

ha életben akar maradni, engedelmeskednie kell. A Caproni gép alig sérült meg, személyzete pedig teljes épségben került fogságba. Kiss József pilóta ekkor a következőket írta a naplójába: „Este végtelen nyugalom öntötte el egész bensőmet. Jóleső érzéssel feküdtem le, hogy legyőztem az ellenséges gépet, és ezt a győzelmet nem árnyékolta be az emberhalál.” Kiss József neve foga-

lommá vált az egész frontvonalon. 1917 novemberében, a 7. győzelme után az 55. vadászszázadhoz helyezték át. 1917. november 15. és 18. között három bevetésen vett részt, amely során öt alkalommal aratott diadalt ellenfelei felett. Tettéért arany vitézségi érmet kapott. November 28-án egy nap alatt két győzelmet ért el, melyhez IV. Károly magyar király és a vezérkari főnök személyesen gratulált. Az 55. vadászszázad által ellenőrzés alatt tartott területeken a bombázók nem tudtak érdemleges tevékenységet kifejtetni, és ebben Kiss József ászpilótának is jelentős szerepe volt. 1918. január 27-én három olasz vadászpilótával vívott csatát. Repülőgépét számos találat érte, és ő maga haslövést kapott, de még volt annyi fizikai és lelki ereje, hogy repülőgépét a földre tudta tenni. Bár túlélte a sérüléseit, de hosszabb kórházi kezelésre szorult, felgyógyulása májusig tartott. Az 55. vadászszázadhoz visszatérve azt tapasztalta, hogy az erőviszonyok teljesen megváltoztak. A dél-tiroli fronton az Antant légierője döntő fölényre tett szert, és a jól képzett angol pilóták mellett már jelentős volt a kitűnő francia és amerikai repülőgépek jelenléte is. Az egyéni akciókat megtiltották, és a bevetésekre kizárólag köte-

lékekben kerülhetett sor. Az alakulata jobbára magyar repülőgép-vezetőkől állt, és sorra aratták légi győzelmeiket az Albatros D III gépeikkel. A legmagasabb altishti rendfokozatot érte el, három arany, négy nagy ezüst, öt kis ezüst és öt bronz vitézségi érmet kapott. 19 igazolt légi győzelmet tulajdonítottak neki, és ebből legkevesebb 9 alkalommal élve, gépestől kényszerítette ellenfeleit a földre. A 22 éves fiatalember mindössze két esztendő alatt alapozta meg hírnevét, ezalatt majd' mindent elért, amit csak elérhetett egy katona, kivéve a hadnagyi aranycsillagot. Ugyanis iskolai végzettsége nem felelt meg az érettséginek, és a katonai jogszabályok szerint tiszt csak az lehetett, aki rendelkezett érettségi bizonyítvánnyal. Azonban kimagasló érdemeire való tekintettel előljárói javaslatára az uralkodó különös kegyelemből 1918. május 20-án tartalékos hadnaggyá léptette elő. A sors különös fintora következtében, mielőtt az előléptetést tudomására hozhatták volna, Kiss József tiszthelyettes 1918. május 24-én hősi és elkeseredett légiharcban hősi halált halt. 1918. május 24-én reggel 6 órakor Kiss József Kasza Sándor őrmesterrel

és Josef von Maier századossal kötelékrepülésre együtt szálltak fel. A magyar pilótákat a Cizmon folyó völgye felett angol Sopwith típusú repülőgépek támadták meg. Kiss József ügyes manőverezéssel az angol pilóták mögé került, és tüzelni kezdett. Egy repülőt sikerült lelőnie, de géppuskája az első sorozat kilövése után meghibásodott. Mivel gépe védtelenné vált, megpróbált kitérni a csata elől. Hosszas manőverezésbe kezdett, azonban az angol pilóták végül Campolongo községnél utolérték, és kilőtték a repülőgépet, amely lezuhant. Az 55. vadászszázad tisztikara gyászjelentést bocsátott ki, amelyben az addig tiszthelyettesként szolgáló Kiss József már hadnagyként szerepelt. Pár nappal halála után az angol pilóták koszorút dobtak le a repülőtérré, amelynek szalagjára a következőket írták: „A királyi légierő végső üdvözlését küldi bátor ellenfelének, Kiss József pilótának, aki Campolongo felett halt hősi halált”. Kiss József hadnagy holttestét osztrák katonák hozták le a hegyről, majd két napig Lamon templomában volt felravatalozva. Két nap múlva temették Perginében. A budapesti Az Aëro című

szaklap, amelynek ő is munkatársa volt, így búcsúztatta el a levegő lovagját: „A fiatalság páratlan tettereje, a kiválasztottak rátermettsége és az öregek higgadt bölcsessége jellemezte őt”. Kiss József alig 22 éves volt, amikor hősi halált halt. A perginei temető több mint kétszáz hősi halottjával nyugodott békében 1970-ig. Akkor földi maradványaikat átszállították Roveretóba a „Castel Dante” osszáriumba.

2014. május 30. és június 1. között egy magyar katonai küldöttség és a veronai tiszteletbeli főkon-

zul az olasz hatóságokkal együtt emlékművet állított a Monte Coppolo hegycsúcs közelében Kiss József tiszteletére, amely egy törött, stilizált légcsavart ábrázol. A táblán három nyelven olvashatók az ászpilótára vonatkozó adatok.

Kiss József hadnagyról elmondható, hogy légi győzelmeit tekintve az Osztrák-Magyar Monarchia légjáró csapatainak egyik legeredményesebb pilótájává vált, de a légiküzdelmek során tanúsított magatartása miatt vált ismertté, mert ellenfeleit lehetőség szerint nem lelőtte, hanem leszállásra kényszerítette. Emberséges viselkedését mindkét oldalon megbecsülték a sokszor kíméletlenül küzdők, és még az ellenfelei is „a levegő lovagjának” hívták.

Dr. Vajda Sándor

Könyvészet:

Dr. Bedécs Gyula: *A Kárpátok hágóin át Galíciába. Útikönyv az Első Világháború magyar emlékeit keresőknek*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2014.

Vitéz Boksay Antal: *A legendás vasmadár*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2006.

Borján József-Óvári Gyula: *Katonai repülőgépek az I. Világháborúban. Repüléstudományi Közlemények XXVI. évf.* 2014/2.

Dr. Csonkaréti Károly: *A császári és királyi légierő*, Hajja & Fiai Könyvkiadó, Debrecen, 2008.

Desoye Karl Reinhard: *Die kundk Luftfahrttruppen*, Tomus Universität, Wien, 1999.

Galántai József: *Az Első Világháború*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1988.

Groechler Olaf: *A légiháborúk története 1910–1970*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1980.

Gudenus János-József: *A magyarországi főnemesség XX. századi geneológiája*, Natúra Könyvkiadó, Budapest, 1990.

Horváth Árpád: *A hadirepülés évszázada*, Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest, 1968.

Horváth Csaba: *Az I. Világháború felderítési tapasztalatai*, Új Honvédségi Szemle, 1994/4.

Lipovan George: *Traian Vuia, un pioner al aviației moderne*, Editura Facla, Timișoara, 1972.

Machalek István: *Békés kék egén*, Magyar Honvédelmi Szövetség, Aeropress, Békéscsaba, 1989.

Nagyváradai Sándor–M. Szabó Miklós–Winkler László: *Fejezetek a magyar katonai repülés történetéből*, Műszaki Könyvkiadó, Budapest, 1986.

Puskel Péter: *Az eltűnt ipar nyomában*, Nyugati Jelen, 2008. április 12.

Szabó József: *Repülési lexikon I-II*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1991.

Szentesi Csaba: *A magyar repülés kronológiája, hőskortól 1919-ig*, Hadtörténeti Könyvtár, Budapest, 2003.

MILYEN NYELVEN TANULJON A MAGYAR GYERMEK?

Az október 15-i tisztújítás során generációváltás történt a pécskai Búzavirág Egyesület közgyűlésén. A néptáncot felkaroló és támogató egyesületnek csaknem 80 táncos tagja van. Rendszeresen különféle rendezvényeken vesznek részt, fellépnek itthon és a határon túl is. Az elnöki tisztet Engi Márta vállalta el.

Az alábbiakban abból a „terefereből” közlünk részleteket, amelyet Nagy István, pécskai fizika szakos tanár folytatott az internet egyik közösségi portálján, és rendelkezésünkre bocsátott.

NAGY ISTVÁN: A jelek szerint Pécskán Búzavirág táncsoport tovább lesz, mint magyar iskola.

BALTA-TAJCS TÜNDE: Igen. A jelek szerint a Búzavirág tovább él, hála a magyarságukat büszkén valló magyaroknak. A magyar iskola, sajnos, haldoklik. De üzenem kedves magyar ajkú testvéreimnek: „Ne tagadd meg a fajt, melyből eredtél, lángoló vért, melyből születted, a földet, mely éltet s eltakar, ha magyarnak születted, maradj magyar!”

KECSKÉS IRÉNKE: Az idézet azoknak szól, akik a román nyelvű oktatást részesítik előnyben?

B-T. T.: Ez az idézet azoknak szól, akik nem anyanyelvünkön tanulták az ábécé betűit, és lehet, hogy anyanyelvünkön olvasni sem tudnak.

N. I.: Büszke magyar: a Búzavirágban táncoltatja gyermekét, és ugyanakkor románul taníttatja, óvodától középiskoláig, pedig helyben van magyar óvoda és általános iskola is. Ugyan, mire büszke?

B-T. T.: Büszke a magyarság néptáncára, népviseletére, a magyar nótára, a hagyományokra.

SZÉP ZITA: Azok a szülők, akik román iskolába járatják gyerekeiket, nagyon jól tudják, mit tesznek. A táncsoportba azért járatják őket, hogy megőrizték magyarságukat.

N. I.: 35 éves tanári tapasztalatból eredő meggyőződésem, hogy egy gyermek akkor fejlődik a legjobban, ha a családban beszélt nyelvű iskolákba jár. A magyarságot csak a magyar iskolával lehet megőrizni. A nyáron tánctáborban volt a Búzavirág, és a magyar táncokat magyar dallamokat tanuló fiatalok románul csevegtek a Facebookon. Mi ez, ha nem a magyarságuk fokozatos elvesztésének a kezdete?

SZ. Z.: Normális dolog az, hogy egy itt élő magyar fiatal vagy idősebb ember nem tud kitölteni egy hivatalos papírt?

FERENCZI TIBOR: Sajnos igaza van, kedves tanár úr. Én is ismerek olyan családokat, ahol a szülők magyarok, de a gyerekeikkel csak románul beszélnek. Ettől kiakadok! Ezek se románul, se magyarul nem tudnak rendesen. Szörnyű!

KISS MÁRIA: Nem igaz, hogy nem tudsz az intézményekben boldogulni. Ökör lehetsz mindkét nyelven...

N. I.: Kedves Zita! Nem tudom, mit mond önnek Teller Ede neve. Ő az egyik magyar azok közül, akik az atomenergetikában nagyon fontos eredményeket értek el, ő a magfúzió felfedezője, a hidrogénbomba kidolgozója. Nos, ő mondta, hogy ha angol iskolákba járt volna, és nem magyarba, akkor lehetett volna belőle egy közszerű fizikatanár, de világhírű fizikus soha.

A román nyelv megtanulása szükséglet kérdése. Akinek a felnőtt élete során szüksége van rá, az megtanulja, akinek nincs, az nem.

Szakemberek által bizonyított tény, hogy az anyanyelv, a családban beszélt nyelv a gondolkodás és annak fejlődésének az alapeszköze. Aki otthon magyarul beszél, az magyarul gondolkodik.

POP ÉVA: Több száz példa meg szakvélemény van annak igazolására, hogy – főleg az alapismereteket – anyanyelven kell megszerezni. Arról már nem is beszélek, hogy egy civilizált, többnemzetiségű országban az anyanyelven kívül a többi nemzetiség nyelvét is nem csak beszélik, hanem tanítják/tanulják.

SZÉP ALEXANDRU: Kedves tanár úr, itt a pécskai iskola haldoklásáról volt szó, és ez szerintem az alacsony tanári szinttel magyarázható.

N. I.: Kedves Sándor, rosszul tudja! Megyei összehasonlításban semmi baj nincs a pécskai magyar iskola tanárainak teljesítményével. Nekem az fáj, hogy jóra való magyar gyerekek nem tanulhatnak magyarul, nem ismerhetik meg a magyar kultúrát annak teljes gazdagságában, nem tanulhatnak meg választékosan magyarul beszélni és helyesen írni, gondolkodni, érezni, és kevert nyelven beszélnek, mire felnőnek. Mindezt azért, mert szüleik nincsenek tisztában alapvető dolgokkal.

MIKLÓS BRIGITTA TÍMEA: Szerintem a pécskai tanárok igenis jók, és ahogy mondani szokták, kettőn áll a vásár, nemcsak a tanáron, hanem a diákon is.

ENGI MÁRTA ILDIKÓ: Sok igazság leíródott. Maradjunk annyiban, hogy a Búzavirág táncsoport tagjai gyermekek, akik szeretik a magyar néptáncot, népzene. Feladatunk az, hogy segítsünk ezeknek a gyermekeknek, hogy maradjon meg a közösségük, amelyet szeretnek, szórakozásuk, és alapot biztosítsunk arra, hogy ezt másoknak is megmutathassák.

N. I.: Kedves Márta! Nincs CSAK Búzavirág, CSAK iskola... Mind CSAK együtt van!

E. M. I.: Természetes, hogy mind kapcsolódnak egymáshoz.

N. I.: Mindenki az, aminek vallja magát. Van, aki vegyes házasságban születik, majd románnak, más meg

magyarnak tartja magát. Az ő választása, és kizárólag rá tartozik. A fenti történet arról szól, hogy magyarnak maradnak-e a magyarok gyermekei? Mitől, mennyire és meddig?

SCHERER MÁRIA: Úgy gondolom, hogy egyes embereket nem tudunk meggyőzni az igazunkról, úgy, ahogy ők sem tudnak minket meggyőzni az övékről. A tanár úrnak mindenben igaza van. Megköszönném önnek, hogy így kiáll a magyar iskoláért/oktatásért.

N. I.: Szerintem semmi baj a fenti hozzászólásokkal. Sohasem volt olyan, hogy mindenki egyformán lássa ugyanazt a történetet. Ez történt most is. Én leírtam a magam nézőpontját, más a sajátját. És ez, szerintem, rendben van.

Ha már leszoktunk a találkozásokról és a beszélgetésekről, legalább leírva szembesülhetünk egymás látásmódjával, önmagunk okulására is.

(J. B.)

Matekovits Mihály

TANÁROK A PORONDON

A pedagógusok rendszerint elkötelezett emberek. Tanévben, félévben, ki- és becsengetésben terveznek, piros ceruzával járnak, értékelnek, tépelődnek a jobb megoldást keresve.

Mindez annak kapcsán jutott eszembe, hogy Románia történetében első alkalommal lett egy középiskolai tanár az ország elnöke. Fizikusi oklevelének megszerzése után, mint a legtöbben a nyolcvanas években, utazott, kerékpározott otthonából munkahelyére, majd középiskolai tanár lett, és három évig Szeben megye főtanfelügyelője volt. Ez még mindig oktatási-nevelési pálya, akár szokványos is lehet. Ami ezután következett, a polgármesterség, majd az állam elnökévé választás – ez már szokatlan egy tanár karrierjében, ritka jelenség.

De nem áll egyedül a pályakitérővel. Kevesen tudják, hogy a *János Vitéz* daljáték zeneszerzője, **Kacsóh Pongrác** (1873–1923) Kolozsvárott szerzett matematika–fizika szakos diplomát, majd fizikából doktorált ugyanitt. Matematikát tanított budapesti iskolákban, több tudományos cikke jelent meg ebben a témakörben, majd 1909-től a Kecskeméti Főreáliskola igazgatója volt. Közben több dalművet is írt, az Országos Zeneszövetség elnöke is volt. Szirmai Albert írta, miszerint nem érti, „*hogyan tudta ez a kolozsvári matematikatanár egy egész ország lelkét elandalítani és elbűvölni.*” Bár több daljátékot is komponált, a *János Vitéz* lett a legmaradandóbb, az *Egy rózsaszál szebben beszél* dalt csaknem minden magyar ember ismeri, de ezt dúdolták diákjai is, amikor a matematikatanár bácsi bosszús volt.

De voltak olyan tanárok is, akik kényszerpályán tanítottak. **Németh László** (1901–1975) Kossuth-díjas író (és fogorvos), 1945 és 1948 között a Hódmezővásárhelyi Főgimnáziumban a magyar irodalom története mellett matematikát is tanított. Az ő nevéhez kötődik, mint pedagógiai kísérlet, hogy az órarendben nem ma-

tematika, hanem *tudományok* szó szerepelt, ennek keretén belül fizikai, kémiai és más természettudományi fogalmakat tisztázott. Ma ezt interdiszciplinaritásnak nevezik, többen századunk nagy pedagógiai kihívásának tekintik. Pedig a nagy író ezt úgy vezette be, hogy a diákok számára könnyítésnek érezte. De **Móra Ferenc** (1879–1934) író is tanított iskolában, földrajzot és természetrajzot a Vas vármegyei Felsőlövőn. Mindössze egy évig, mert igazán nem érezte otthonosan magát ezen a területen.

Érdekes azonban megemlíteni, hogy a nagymenő politikusok közül **Angela Merkel**, Németország kancellárja is fizika szakos. Doktori disszertációja kvantumkémia szakból készült, de mivel fiatal korától elkötelezte magát a politikai pályán, nem tanított iskolában, természetvédelmi miniszterként került a német kormányba.

Számos olyan neves paptanárt is ismerünk, akik szaktanárok voltak, nem vallástanítással írták be nevüket a pedagógiai irodalomba. Az aradi Felső temetőben a minorita sírkert márványtábláján az első név **Lidy Nándor** (1824–1878) atyáé, aki matematika szakos tanár volt az aradi Főgimnázium igazgatója. Az iskola értesítőjében olyan tudományos dolgozatai jelentek meg, amelyek ma is érdekesek. Így: *Magasságmérés barométerrel* (*Aradi Főgimnázium Értesítője*, 1855), *A kör területének átmérőjéhez viszonya* (uo. 1858), *A logarythmok tana* (uo. 1859), *A lég egyensúlyi állapota nehézségeire nézve* (uo. 1859), *Tömörmértani jegyzetek* (uo. 1859).

Természetesen van sok olyan jeles egyetemi tanár, aki a közoktatásban kezdte pályáját, de ebben az írásban csak néhány olyan példát akartam felsorolni, akik eredeti – tanügyi – pályájuktól eltértek, vagy fordítva, mintegy oda kényszerültek. Bizonyára még sok ilyen (ismert) név, személy van vagy volt. Egy azonban bizonyos: a tanári pálya olyan átfogó jellegű, hogy (néha) váltani se nehéz.

ERDÉLY LEGÖSSZETARTÓBB OSZTÁLYA ISMÉT BIZONYÍTOTTA RÁTERMETTSÉGÉT

Negyedik alkalommal kereste az Erdélyi Ifjúsági Keresztyén Egyesület a SuliJó projekt keretén belül *Erdély legösszetartóbb osztályát*. A tavalyi évben már jelentkezett az aradi Csiky Gergely Főgimnázium akkori 10. C osztálya, és sikerült elnyerniük ezt a címet. Tavalyi sikerüktől felbuzdultan idén is jelentkeztek, és próbára tették saját osztályközösségük erejét, s nemrég kiderült, hogy nem is dolgoztak hiába!

Az idei pályázatot október elején hirdették meg, melyet örömmel fogadtak a XI. C osztály tagjai. Nem is volt kérdés, hogy újra jelentkezünk-e. Nem csupán a győzni akarás lebegett szemünk előtt, hanem szeretnünk volna újra egy jótettet végrehajtani, és mindezt szeretnünk volna úgy megosztani, hogy példát mutassunk azoknak, akik megtekintik a beküldött anyagunkat. Ugyanis az idei pályázat kitétele az volt, hogy egy jótettet kellett végrehajtani, s mindezt fényképes és írásos beszámolóval alátámasztva kellett beküldeni.

Rövid ötletbörze után az osztályfőnökünknek, Rudolf Ágnesnek pattant ki a fejéből az ötlet, hogy olyanokon kellene segíteni, akik a közvetlen környezetünkben vannak. Ezért arra a döntésre jutottunk, hogy iskolánk elemistáit lepjük meg egy kisebb játszótérrel, amit mi magunk alakítunk ki. Október közepén belekezdünk a pénzgyűjtésbe, ami első körben aprópénzgyűjtésből állt, ezután pedig egy sütívásárt rendeztünk. Mindezen tevékenységeket iskolánk területén szerveztük, s az iskola diákjai és tanárai járultak hozzá kisebb pénzösszegekkel, hogy megvalósíthassuk titkos ötletünket. Bizony, tervünket titokban vittük véghez, hogy valódi meglepetést szerezhessünk. Csupán iskolánk

vezetőségi tagjainak árultuk el, hogy mire készülünk, s ők is támogatták ötletünket. Az első lépést megtettük, a szükséges pénzt összegyűjtöttük, már csak el kellett költeni. Rendeltünk egy csúszdát, egy libikókát, illetve néhány vödör színes festéket is. Már október végén jártunk, amikor elkezdtük az iskola kis udvarának szürke és komor kerítéseit színessé varázsolni. Egy egész délelőttöt szántunk erre, és végül nagyon szép lett az eredmény (ezt mások mondták!). Sokan azt hitték, hogy ezt titkoltuk annyira, de nem tudták, hogy a lényeg csak ez után érkezik. November elején, egy szerdai napon titokban érkeztek meg a megrendelt játékok, és nyomban össze is lettek szerelve. November 11-én pedig kihelyeztük azokat a játszótérre, és reggel 9-kor sor került az ünnepélyes átadásra. Egyik osztálytársunk elmondta az avatóbeszédet, majd megtörtént a szalagátvágás is. Jelműködésen osztályunk legmagasabb diákja és az elemisták közül a legkisebb előkészítő osztályos kislány vágta azt át. Örömmel néztük, hogy a kisdíjak mosolyogva avatták fel a nagy csúszdát, és reméljük azt, hogy sok jó pillanat szerzője lesz majd szünetekben ez a kiszínezett és berendezett játszótér.

A pályázatunkat beküldtük, s már nagyon vártuk az eredményt. November 27-én meg is érkezett a hír, hogy idén ismét mi lettünk *Erdély legösszetartóbb osztálya*. Nagyon örültünk ennek, és büszkék voltunk arra, amit végrehajtottunk közel egy hónap alatt. A jutalmunk újra egy kirándulás lesz Algyógyra és környékére, illetve egy osztályösszerázó képzés. A tavalyi képzés már meghozta hatását, idén talán még többet fejleszthetünk osztályközösségünkön.

Sipos Szilárd

Ilona János felvétele

ARADI SZÁRMAZÁSÚ A KÉMIAI NOBEL-DÍJ KITÜNTETETTJE

Aradon született 1962. december 23-án STEFAN W. HELL, aki Eric Betzig és William E. Moerner, amerikai vegyészekkel megosztva átvehette a Svéd Királyi Akadémia idei kémiai Nobel-díját. A legértékesebb nemzetközi tudományos elismerést a nanoszkópia területén elért eredményeiért kapta. A nanoszkópiás módszerek lehetővé teszik a molekulák nyomon követését és megfigyelését a sejteken belül. Lerövidíthetik a Parkinson- és az Alzheimer-kór gyógyításához vezető utat.

Az Arad megyei Szentannán nőtt fel, itt végezte az általános iskolát is. Középiskolai tanulmányait a temesvári Nikolaus Lenau Líceumban kezdte el, majd szüleivel Németországba emigrált.

Említést érdemel, hogy fizikusként nyerte el a rangos kémiai elismerést.

Tanult Heidelbergben, kutatott a Turkui Egyetemen és Oxfordban, kísérleti fizikát tanított a Göttingeni Egyetemen, majd elméleti fizikát a Heidelbergi Egyetemen. Jelenleg a heidelbergi német rákkutatási központ vezetője.

2011 óta az aradi Vasile Goldis Egyetem díszdoktora, 2012 óta a Román Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja, 2013-ban a Bukaresti Műszaki Egyetem díszdoktorává avatták.

Két évvel ezelőtt az aradi Vasile Goldis Egyetemen mondta:

„Az első nyolc évben Szentannán jártam iskolába, itt gyerekeskedtem, és találkoztam azokkal a tanárokkal, akik csodálatos munkát végeztek. Mindannyian tudjuk, mennyire fontos a gyerekkor. Az, hogy tanulni és kutatni kezdtem, jórészt szülőhelyemnek köszönhető.”

(J. B.)

Azt írta az újság

GOLDIS LÁSZLÓ GYERMEKKORI EMLÉKEI

Meglepetéssel és örömmel olvastam az Erdélyi Hírlap egyik 1929. szeptemberi számában Goldis László (Vasile, Goldiş, 1862–1934) román politikus, költő, publicista meleg hangú írását Arad megyéről, a gimnáziumról, az itt élő emberekről. Memoár ez a javából, hiszen személyes élményeit mesélte el diákkorából. Szemelgessünk az írásából:

„Ifjúkorom emlékei ehhez a megyéhez, ehhez a városhoz kötődnek. Itt születtem én ezen a tájon, az alföldi szép nagy rónaságon, mondhatom én is Petőfivel, kit oly nagyon szerettem.

Valahányszor elmegyek a lyceum előtt, mindig eszembe jutnak gyermekéveim, hiszen abban a nagy sárga épületben töltöttem boldog gyermekségem hosszú nyolc esztendejét. Emlékszem tanáraimra: Halmosi Károlyra, Pirhalára, Antolikra, Mangoldra, Vargára,

Sváby igazgatóra, Boros Vidára, aki majdnem matematikust csinált belőlem.

Emlékszem osztálytársaimra, Walifisch János testi-lelki barátomra, akivel együtt olvastunk a Budapesti Szemlét Hámosi László mostani házában.

Édes elfoglaltsággal gondoltam vissza most e napokban, ahogy a választási küzdelemben átszaladtam Lovrinon. Öt éven át minden vakációm ebből a faluban töltöttem. Itt lakott és lakik a báró Liphthay család. A kis kövér Liphthay Fricinek voltam öt éven át az instruktora. Ő is Aradon járt lyceumba, Boros Vidánál lakott, egy osztállyal volt utánam. Szegény régen meghalt, az emlékét szeretettel őrzöm.

Az aradi úton mindjárt Pészák után jön Lovrin. Könny jár a szemem alján, amint most Pészákon meg-

láttam a Bajzáthok tágas házát a falu közepén. Majdnem minden nap átjártunk Lovrinról Pészkra a hosszú Bajzáth Pistához. Meghalt már ő is, édes Istenem, meg-

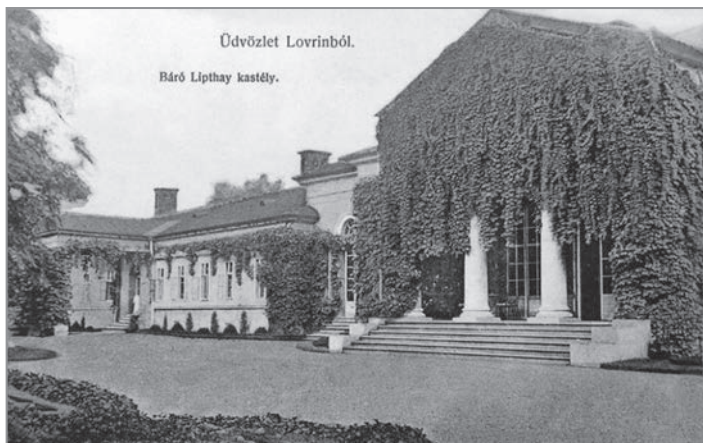
A Bajzáth-kastély

hal már mindenki, akivel én gyermekkoromban pajtáskodtam, pedig úgy szerettem volna megkérdezni tőle:

– Emlékszel-e Pista, amikor lóháton majdnem Perjámosig kísértük a szántóföldeken át a kis Szapáry Magda grófnő vonatját? Ő a vonat ablakából nézte a gyönyörű galoppot. Máig sem tudom, vajon a hosszú Pistát nézte-e, vagy engem? (...)”

Ehhez kapcsolva kiegészítésképpen hozzáfűzném, hogy a Liphay család egyike volt a legrégibbi nemesi családnak Liptó vármegyében, a 19. század közepén vásároltak birtokot Lorántfalván (Lovrin). Anyai ágon a szárhegyi Lázárokkal voltak rokonságban. Goldiș László ennél a családnál volt nevelő, többek között ők is fedezték a tanítási költségeit.

A (pészkai) Bajzáthok 1669-ben nyertek nemesi rangot, az évszázadok alatt számos kanonok, püspök, alispán, királyi tanácsos, királyi biztos került ki e nemzetségből.

Lovrin – A Liphay-kastély

A visszaemlékezést a neves politikus így folytatja: „Lovrinról jut eszembe, hogy egy ottani megtörtént esetet versbe öntöttem, ezzel elnyertem az önképzőkör legnagyobb jutalomdíját, a vadonatúj körmöci aranyat.

A szegény legény nótája

Az útszéli, Kétgarasos csárdában
Szegény legény ottan múltat magában.
Előtte bor, ölében lány, kékszemű,
Háta mögött sír, zokog a hegedű.

Ácsi cigány, ne húzd az éneket,
Mondok annál sokkal szebbet én neked.
Ott a tanultam az itabéi legelőn:
Volt nekem egy szőke hajú szeretőm.

Reszket a húr, hogy a szívem is megreped,
Hogy daláért odaadnád a lelkedet.
A cigány sír s húzza tovább kesergőn:
De elhagyott, verje meg a Teremtő.

Tíz itcze bort, kocsmárosné, de legott
Száz is lesz még, ha az az egy elhagyott.
Hej, de mégis szívem nyugtot nem talál
Most is él még az átkozott, de másnál.

Szegény legény nagyot gondol magában,
S ájtallövi megcsalt szívét buvában.
A cigány csak húzza, húzza, meg sem áll:
Hej, de se baj, több is veszet Mohácsnál.

A díjkiosztás után, amint kifelé megyünk a líceumból, Baross Feri (a későbbi főispán) karon fogott, és azt kérdezte tőlem?

– Mondd csak, Laci, hogy csinálják az ilyen költeményeket?

– Nagyon könnyen Ferikém, meg kell, hogy szeressél egy nagyon szép lányt, de nagyon, akkor a költemény magától jön. Én pedig nagyon szerettem Szapáry Magdát.

Az ilyen meleg hangú írás alapján az ember azt hinné, hogy Vasile Goldiș mint politikus, mint volt kultusz-miniszter (1926–1927) mindent elkövetett azért, hogy az Aradi Katolikus Gimnázium, a volt alma matere visszanyerje a nyilvánossági jogot. Sajnos ez nem így történt, a gyulafehérvári kisebbségi elveket gyakran hangoztatta, de nem sokat tett (tehetett?) ezek gyakorlatba ültetéséért.

Piroska István

140 ÉVVEL EZELŐTT NYÍLT MEG THÁLIA MÁSODIK OTTHONA ARADON

Ez év novemberében Aradon a közönség percekig állva tapsolt a Nemzeti Színház színészeinek. Bizonyos mértékben évfordulót is ünnepeltünk ekkor (bár ez nem hangzott el az előadás előtt): 140 évvel ezelőtt, 1874 őszén az aradiak ugyancsak Budapest első színházának tagjait köszöntötték, akik akkor rendkívüli alkalomra jöttek ide, ők avatták fel Arad első olyan színházát, amelyet a város építtetett. Ez az épület azonban mindössze kilenc évig szolgálta Tháliát, 1883 februárjában szinte porig égett. Külsejéről mindössze egy eléggé gyenge minőségű illusztráció maradt, de a maga idejében igen előkelő lehetett, hiszen rangszínház néven emlegették.

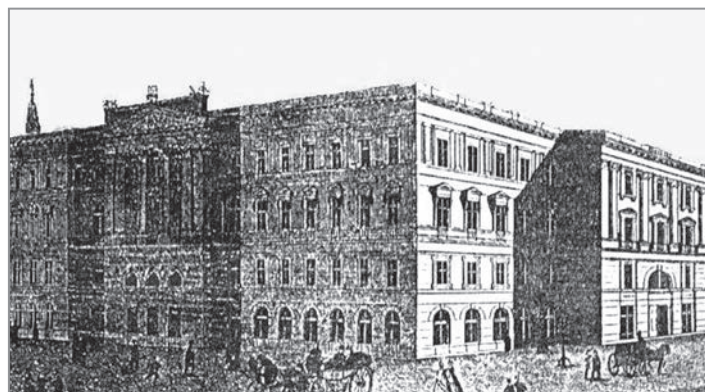
A neves színész, Mátray Betegh Béla, aki 1878-ban szerződött főrendezőnek a színházhoz, így ír róla: „Arad kereskedő város lévén, practikus is. Így a külformákra nem sokat ad. (Kívülről) Színháza mindenhez hasonlít, csak színházhoz nem. (...) Az idegen – akit a lóvasút az aradi indóháztól 10 krajcárért a városba szállít –, ha a kocsai ablakából a főutca balsorára tekint: ama pompás monumentális nagy épületet sör és kávéház pavilonjainak: redoutnak fogja gondolni – Ha a másik oldalát nézi fényes kirakataival, akkor árucsarnoknak véli. – A harmadik oldalán valami nagykereskedő bérházát sejtí, s e hiedelemében megerősíti a negyedik oldal is, míg nem (...) (valaki) föl nem világosítja: kérem, ez a színház.

(Belülről ellenben) mondjuk ki leplezetlenül, hogy a pesti színház után dísz- és külfény tekintetében első helyen áll az aradi.” (...) Négy szinten (földszint és három emelet) a támlásszékek, zártszékek mellett „négy sorban összesen 86 páholya van, amelyből 8 úgynevezett kettős páholy, (...) egész kis salon mintegy 10 néző számára. (...) Földszinti állóhely nincs, hanem a helyett számozatlan padok vannak, hogy ki-ki 50 krajcárért ülve élvezze az előadást, ne állva gyötrődjék. (...)

A nézőtér összes kárpitozása díszes, az ülések szövete vörös bársony, a plafond, a páholy elővéd stb. dúsan aranyozott. Szóval: fény, csillogás, s az arabeszkok egész tömege.

A páholyokhoz széles kőlépcsők, szellős folyosók vezetnek, a társalgási vagy csemegéző terem túl pazar fényű. A nézőtér előcsarnoka egészen nagyvárosiasan van berendezve díszes csillárral, a pénztárak fölött órák, a talaj pedig apró, színes mozaik, vastag futószőnyegekkel borítva.

Az Alföld korabeli leírása szerint a neves építész, Skalnitzky Antal által tervezett, a mai színház helyén

álló, két bérpalota közé szorított egykori épület „... reneszánsz stílusban épült... bent két emeleten keresztül húzódó tágas előterem van három kijárással az utcára, ugyanannyi bejárással a földszinti folyosóra. A csarnok gazdagon van díszítve stucco ékítményekkel. A főpárkányt doriai és ioniai szerű pillérek tartják (...) a csónaknak az alapszíne drapp-sárga, sötétebb árnyalattal, a főpárkány fölötti fülkék kék szegélyekkel dekoráltak, s ezekben grafitte-szerű festett ékítmények találhatók. (...) A mennyezet a központtól nyolc mezőre van osztva, benne Jókai, Szigligeti, Vörösmarty, Erkel arképe, valamint a tragika, a komika, a költészet, a zene jelvénye, mindezt betetőzi a harminchat ágú bronzcsillár.” Az épület rangját emelték az itt elhelyezett portrék Prielle Kornéliáról, Felekyné Munkácsy Flóráról, Blaha Lujzáról és Paulinéről. A színpad mérete a Nemzetiével azonos, és egyike az ország „legjobban berendezett színpadának.” Többek között négy sülllesztője volt, valamint hosszúkás keretek a nyílt színen történő díszletváltozásra. A zsinórpadlásra külön lépcső vezetett, a színpad másik oldalán a háttérzajokat (mennydörgést, villámcsapást, ágyúdörgést stb.) „keltő” gépezet működött. Az épületben a fényt gázvilágítás adta. (Alföld, 1874. szeptember 19 – 22.)

A színházépítés rendkívül sokba került, ennek fedezésére kölcsönt vett fel a város, és nem fölöslegesen költekezett. Az 1860-as évektől rohamléptekkel fejlődő Aradnak valóban szüksége volt egy ilyen nagy, 1200-1500 nézőt befogadó teátrumra, mert az egyre gyarapodó lakosság kultúrára és igényes szórakozásra vágyó tagjai számára gyakran kicsinek bizonyult a többszöri bővítés után is csak 500 férőhelyes Hirschl-féle színház, amelynek technikai felszereltsége sem felelt meg a modern követelményeknek, e mellett roppant tűzveszélyes volt, bár hosszú működése alatt komolyabb tűzkár nem keletkezett benne.

Az 1871-ben megkezdett építkezés egyébként nem haladt a megfelelő ütemben, a végén csak lázas kapkodással sikerült az épületet olyan állapotba hozni, hogy azt a meghatározott napon fel tudják avatni, teljesen működőképes csak október 3-ra, a tényleges megnyitás idejére lett.

Az ünnepélyes megnyitó 1874. szeptember 21-én és 22-én volt, mindkét alkalommal díszelőadással. Első nap Fáy András *Mátray vadászat* című vígjátékát mutatták be a pesti művészek (többek között Feleky Miklós, Helvey Laura, Szigeti József), amely előtt a *Hunyady László* című opera nyitánya hangzott el, ezt követte a Szász Károly által ez alkalomra írt *Prológus*, amelyet Prielle Kornélia szavalt, majd az aradi dalárda és az egész személyzet elénekelte a *Himnusz*t. Másnap Musset *Az ajtó tárva vagy zárva legyen* és Bérczik Árpád *Egy szellemdús hölgy* című vígjátékát láthatták az aradiak, többek között Feleky, Náday, Molnárné és Prielle Kornélia közreműködésével.

Az előadásról és a díszes meghívott vendégseregről Lakatos Ottó könyvében ezt olvashatjuk:

„Felséges I. Ferenc József magyar király, Albrecht, József és János főhercegek, Szende Béla magyar királyi honvédelmi miniszter és az akkori hadgyakorlatokra, Aradra rendelt főrangú katonatisztek kíséretében 8 órákor a diszelőadásra megjelent. Ő Felségét a színház bejáratánál a színházi bizottság Vörös Pál polgármester vezetése alatt fogadta. A színház előcsarnoka és lépcsőzete ez alkalomra pazarul volt virágokkal feldíszítve. Midőn Ő Felsége az első emeleten, a számára fényesen feldíszített nagy páholyban megjelent, a közönség percekig tartó lelkes éljenzéssel fogadta. Mind ő Felsége, mind magas környezetén észrevehető volt a kellemes benyomás, melyet a gazdagon díszített nézőtér, és a nézőhelyeket ellepett fényes közönség a magas vendégekre gyakorolt. (...) Ő Felsége dacára annak, hogy másnap már korán hajnalban hadgyakorlatokra volt menendő (...) a vígjáték-ból két felvonást kegyeskedett végignézni. (...) Midőn Ő Felsége a polgármestertől vezetett színházi bizottság által fogatához kísértetett e szavakkal fordult a polgármesterhez: – A színház és a jelenvolt díszes közönség oly szép és meglepő, hogy az bármely székvárosnak is becsületére válnék. (...)

Az előadást oly előkelő és fényes közönség nézte, amilyenhez színházunknak egyhamar nem lesz szerencséje. A férfiak díszmagyarban vagy fekete salon öltözetben, a nők gazdag és fényes toilletekben jelentek meg. Ő Felsége és magas környezetén kívül az ünnepélyes megnyitásra meghívottak közül megjelentek a Magyar Tudós Társaság és a Kisfaludy Társaság képviselőitében Fábíán Gábor, Gyulai Pál, Toldi István. Arad megye közönségének képviselőitében Atzél Péter főispán számos megyei tisztviselővel és törvényhatósági bizottsági taggal, Temes megye képviselőitében Ormós Zsigmond főispán díszes kísérettel, a görögkeleti román clérus Román Miron püspök vezetése alatt. A budapesti özszes magyar és német politikai lapok, valamint a bécsi »Neue Freie Presse« az ünnepélyes megnyitásra külön tudósítókat küldtek le.”

Az előadás után a város „felirattal” fejezte ki köszönetét a királynak. Ebből az érdekes közlés talán az, hogy ez volt az első eset a magyar művelődési életben, hogy az uralkodó egy magyar színház megnyitásán megjelent. Ez feltehetően annak (is) volt köszönhető, hogy a megnyitó időpontja – nyilván nem véletlenül – egybeesett az Arad környéki őszi nagy hadgyakorlattal.

A helybeli sajtó tudósítója azonban magával a nyitóelőadással már korántsem elégedett: „...A Mátrai vadászat a lehető legrosszabb hatással volt a megjelent díszes közönségre, s általában csak a megbotránkozás hangja hallatszik... ilyen végtelenül unalmas és a mai finomabb ízlésben bele nem illő darabot, ócskaságot választani díszelőadásul, melyen az uralkodó és annyi polgári és katonai honorácior megjelenik, tapintatlanság volt, erkölcsi kudarc.

(Alföld, 1874. szeptember 23.)

A sajtó szerint a városhoz és az épülethez méltó nyitó előadást az első évadra szerződöttetett Aradi Gerő–Tanner István vezette társulat szolgáltatta október 3-án, amikor „*az egyetlen magyar tragédiának, a Bánk bánnak a versei*” hangzottak el a társulat jeles tagjainak előadásában. „*A megnyitás ünnepélyes, komoly hangulatban folyt le, minőnek egy nemzeti színház megnyitásánál a hangulatnak lenni kell.*” (Alföld, 1874. október 4.)

Piroska Katalin

Forrás:

Piroska Katalin–Piroska István: *Az aradi magyar színháztársulat 130 éve (1818–1948)* I. kötet, Arad, 2012.

[illegible]

HÁTORSZÁGI SRAPNELSZILÁNKOK*

„Olyan férfiak sodorták Európát a háborúba, akiket indulatok hajtottak, s elégtelen ismeretük volt a külvilágról... A nagyhatalmak körülmények kényszere vagy diplomáciájuk elégtelensége miatt egyszerűen becsúsztak a háborúba.”

(George F. Kennan amerikai történész és diplomata)

A „nagy háború” évei alatt a hátországban már csak szép emlékként gondoltak a korábbi „boldog béke-időkre”. Minden családból bevonult valaki, akiért rettegtek hozzátartozói. Infláció, élelem- és tüzelőhiány, információ-szegénység jellemezte ezt a kort a csatazajtól távolabbi helyeken is. Az itthon maradtaknak más elfogadható megoldásuk nem maradt, mint élni, túlélni a nehéz éveket.

1914. augusztus 4-én a Tabajdi utca 1. sz. alatt, az Aradi kereskedők Körének helyiségeiben megkezdte működését a bevonultak családtagjait támogató Népiroda. Az izraelita népkonyha naponta 250 olyan egyénnek adott ingyen ebédet, akinek a hozzátartozója bevonult.

Sógorának, Steiner Jenő építésznek írta a frontról tartalékos főhadnagy rokona ezt az erősen cenzúrázott és „hurraoptimista” hangvételű levelet, még a kezdet kezdetén 1914 szeptemberében, az első bevetés előtt Galíciából. Íme, egy töredék a postai üzenetből:

„A lábam néha-néha fáj ugyan, de a pihenők alatt rendbe jön. Nektek fogalmatok nincs, hogy milyen jól élünk, talán jobban, mint ti... Rendesen vert sátrakban alszunk, széna vagy szalma mindig akad, s mondhatnám, hogy jó hosszúkat alszunk, gyönyörű szép vidéket látunk.”

A kötelező frontszolgálat miatt heves munkaerőhiánnyal küszködő MARTA autógyárnak mentőövet jelentett a hadsereg millió korona értékű megrendelése. Ez viszont a termelés erőteljes átszervezésével járt együtt, hiszen 1915-től repülőgépmotorokat kellett gyártaniuk. A gyár jól képzett műszaki gárdája felülkerekedett a profilváltással járó nehézségeken. A gyári részvények többsége ekkor már a mannheimi Benz nagyvállalat kezébe ment át.

A Királyi Főgimnáziumban (ma Moise Nicoară) berendezett kórház legidősebb betege, de talán a Monarchia legidősebb katonája a 79 éves George Musa román őrmester volt. A Brád melletti Bucesd községben született 1838-ban. Két fia és két veje is a frontra került. Ő maga már rég özvegyen, egyedül élt. Önkéntesként jelentkezett a seregbe, és bár több ízben elutasították, végül engedtek a különös óhajnak. Vasúti szolgálatra osztották be. Munkahelyén sebesült meg.

Augusztus főhercegnő Aradra látogatott. Felkereste a líceumban és a Fischer Elíz kórházban kezelt sebesült katonákat. Magánemberként Zselenski gróf vendége volt. A sebesültekkel lefolytatott beszélgetésekből a korabeli sajtó az erőteljes katonai cenzúra miatt csak meglehetősen naiv történeteket közölt. Egy arcsérülést szenvedett sebesült például megjegyezte, hogy még szerencséje is volt, mert egy hosszú ideje fájós szemfogát is elvesztette a srapnelszilánk becsapódásakor.

Az aradi 33-asokat a 4. isonzói csatában vetették be. (Összesen 12 Isonzó környéki csatát tartanak számon a hadtörténészek.) A 33-asok részt vettek 1917 októberében a caporettoi áttörésben is az 50. osztrák–magyar gyaloghadosztály kötelékében a temesvári 61. és a szegedi 46. gyalogezreddel. Ezt tartják az olasz fronton végrehajtott legnagyobb támadó hadműveletnek.

Két érdekes ipari vonatkozású hír 1916-ból: „A város megváltja a gázgyárat.”

Az előzményekhez tartozik, hogy 1872-ben az Aradi Légszész Világítási Társasággal kötött, majd 1896-ban kiállított nyilatkozattal a Societe Anonyme d'Eclairage Brüsszeli Részvénytársaság által átvállalt céget visszavásárolja a város.

A Hungária textilgyár (az ITA elődje) rendkívüli közgyűlésen jelentette be, hogy a háború miatt alig van termelési lehetőség. A meglévő készletet kizárólag katonai célokra tartják fenn, és átállnak papírszövet és papírspárga gyártására. Ez késedelem nélkül meg is történt.

A Bohus palotát 2,5 millió koronáért megvette Bohus Lászlótól az Aradi Ipar- és Népbank. Ez volt addig a legnagyobb ingatlanvétel Aradon.

Az Aradi Közlöny 1918. október 31-én rendkívüli kiadásában közli a fővárosban történeteket: „Ma este meg-

alakult a katonatanács.” Programjában többek között ez áll: „Igazán független, önálló Magyarországot akarunk! A Nemzeti Tanács felold benneteket a Kaiser und König régi esküje alól. Ezentúl csak a Nemzeti Tanács parancsainak tartóztok engedelmeskedni.”

November 1-én Arad csatlakozott a Nemzeti Tanácshoz. Az új főispán Varjassy Lajos lett.

Az orosz hadifogságból szabaduló pécskai illetőségű O. M. mesélte évtizedek múltán fiának, hogy a szibériai Vlagyivosztokban a majdani szabadulás egyetlen reménye az volt, hogy átvészeli a dermesztő hideget. Aki a magyar bakák közül megpróbálkozott a szökéssel, soha nem érkezett haza. Legyengülve, éhezve, fagyoskodva a korabeli viszonyok között is a folyamatos vonatutazás több hétig tartott.

Roppant izgalmas a Trianon utáni területkiigazítások és cserék kérdése. Ezeket az apró „módosításokat” a magyar–román határmegállapító bizottság 1922 júniusában helyszíni szemle alapján két szakaszban végezte el. De

még ezután is történtek apró kiigazítások, többször átrajzolták a rögtönzött térképeket:

A nagylaki kendergyárat és az Élővíz-csatorna torkolatának környékét visszacsatolták Magyarországhoz. Ellenben a román fél a határ menti vasútvonal biztonsága érdekében egy legkevesebb 200 m szélességű övezetet kért.

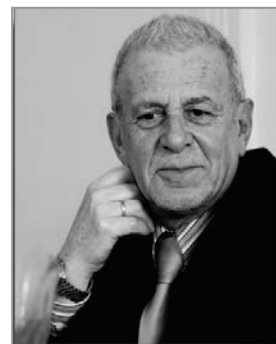
A Battonya-Kevermes vonalon is apró kiigazításokat hagytak jóvá.

A földek miatt Kisiratos Romániához került. Ugyanilyen megfontolásból Elek és Almáskamarás Magyarországon „maradt.”

Összességében a teljes magyar–román határszakaszon 50 községet és közel 600 birtokosnak a földjét szelték ketté.

**srápnél = golyókkal töltött, a levegőben időzítve robbanó repeszgránát*

Puskel Péter

Memóár

Karácsony

Úgy emlékszem, minden valamire való, akarom mondani emlékezetes karácsony havazással kezdődött. Az öregek azt mondják, a régi világban a félméteres hó nem volt ritkaság még városon sem, valami olyasmi volt, ami hozzátartozott a karácsonyi készülődéshez, mint a beiglisütés vagy a karácsonyfa-díszítés. Elengethetetlen része volt ez a karácsonynak, mintha az emberi készülődés mellett egy mennyei hozzájárulás is lett volna az ünnephez, ami teljessé teszi az emberek boldogságát. Egy ilyen havas téli estére én is emlékszem. A Mikulás-ünnepély zajlott éppen akkor az óvodában. Talán négy- vagy ötéves lehettem. Hazafelé menet, a tél hideg illata, a kéményekből alászoruló füst teljesen magával ragadott. Már nem is gondoltam vissza az ünnepélyre, az énekekre, a Mikulásra, aki úgy cammogott be a pislogó óvodások közé, mintha Mózes jött volna le a Sínai hegyről, kezében az isteni parancsolatokkal. Mindez már egyáltalán nem volt fontos, amikor az óvoda vaskapuja becsukódott mögöttünk. Útban hazafele, a havazásban észrevettem, hogy az egyre vastagodó hóréteget egy szánkónyom barázdálja át. A vöröses nátriumgőz-lámpák fényében nagyon romantikusnak, titokzatosnak, hogy azt ne mondjam misztikusnak tűnt az egész. Egy szánkónyom. Vajon honnan jön, hová tart,

Bodó Judit: Téli táj

ki lehet ez a titokzatos vándor? Mindjárt meg is kérdeztem apámat, hogy kié az a szánkónyom? Azt mondta, hogy az a Mikulásé, most nemrég hajtott el itt a csilingelő szarvasokkal, és valószínű, hogy már otthon tölti az előszobába kikészített csizmámat. Ez az emlék a mai napig elevenen él bennem, és az azt követő is, amikor a templomban a betlehemi történetet hallva megelevenedett előttem a három napkeleti bölcs. Derékig érő hóban baktattak, hatalmas fehér szakállal, nyomukban, szarvasok húzta szán, talán épp az, amit akkor este láttam. Hazafelé menet nagyon izgatott voltam. Vajon mit

hozott nekem az angyal vagy a kisjézuska? Ekkor még nem igazán voltam tisztában avval, hogy melyik is hozza az ajándékot. Ez a metafizikai kérdés akkor nagyon egyszerűen oldódott meg. Valami fehér ruhás, babaarcú lény, szárnyakkal vagy a nélkül egy egész halom ajándékot hoz a mennyből a gyerekeknek. Hogy az a fehér ruhás, babaarcú lény angyal volt-e vagy kisjézuska, az egyáltalán nem volt fontos, a lényeg, hogy a mennyből jöjjön. Mert azt nem is mertem volna feltételezni, hogy az angyal elmegy a boltba, és bevásárol az ajándékokból. Ez túl profán lett volna. Hazaérve, szokásomhoz híven, előbb vacsoráztunk, vagy mindenesetre vártunk. Az öregek beszélgettek, megvitatták a templomban elhangzott szavakat, régi karácsonyokról beszéltek, amikor még a kisjézus is nagyon szegény volt. Számomra valóságos kín volt az a része az estének, ez a várakozás, mintha időhúzás lenne, semmint meghitt angyalvárás. És mindenképpen látni akartam az angyalkát, ahogy beszáll az ablakon, és valami mennyei dalt dudorászva kipakolja az ajándékokat. Legszívesebben bementem volna a másik szobába, ahová vártuk, de nem engedtek. Csak az ajtó üveglakán kukucskálhattam be, de sötétségen kívül semmit sem láttam. Azt mondták, nem jött még meg. Még egyszer benéztem, hátha mégis... – Tényleg nem jött az angyal – állapítottam meg szomorúan, és akkor pontosan emlékszem, mit éreztem. Azt hittem, minden elveszett, hozzám nem jön az angyal... soha többet... biztos megharagudott rám. Egy négyéves gyerek, akihez már sohasem jön az angyal, ennél szomorúbb, elkeserítőbb dolog nincs a világon. Az öregek egymásra mosolyogtak. Én meg azon gondolkodtam, hogyan lehet ez, hiszen még a szárnyomokat is láttam, itt kell lennie. Avval nyugtatgattam magam, hogy rengeteg hozzám hasonló gyerek várja az angyalkát, és bizonyára nem győzi hozni az ajándékokat. Ezért késik. Minden bizonnyal ez lehet az oka. Közben megvacsoráztunk. Evés alatt feszülten füleltem, nem hallom-e az ablak kinyílását, a szárnyak pihe-puha csapkodását. De semmi. Vacsora után végül apám kinyitotta a szobaajtót, és felkapcsolta a villanyt. A fény szétszóródott a szobában, s a fénycső meggyulladását apró kattanás kísérte. Mintha egy mini ősrobbanás játszódott volna le a szobában, úgy szóródott szét a világosság s vele együtt egy új, transzcendens világ volt megszületőben bennem. Lenyűgöző volt a karácsonyfa, tele csillogó üveggömbökkel, harangocskákkal, amik pulzálva világítottak. A fa alatt nagy halom ajándék. Nem tudom pontosan, mi volt ekkor az első gondolatom, de mindenesetre sajnáltam, hogy nem láttam az angyalt. Talán ha jobban odafigyeltem volna, ha nem türelmetlenkedem, ha nem sürgetem, akkor megengedi, hogy egy picit lássam, vagy csak egy icipicit a szárnyából, hogy megbizonyosodjam arról, valóban

ő járt nálam. A *Csendes éjt* énekeltük, mert az olyan felemelő, olyan megható, bensőséges, pontosabban meghitt. Ének közben csak a karácsonyfa pislogó fénye igyekezett ritmust tartani énekünkkel, lobogása a betlehemi jászol fényére emlékeztetett mindannyiunkat. Az öregek szipogtak a meghatódottságtól, elhunyt szeretteik jutottak eszükbe, akik hajdanában felejthetetlen karácsonyokat szereztek nekik. Valóban alkalmas pillanat ilyenkor rájuk emlékezni, a régiekre, akik már soha nem jönnek vissza közénk, de evvel együtt számomra valóságos volt, hogy a betlehemi kisjézus most ott van közöttünk. A falak istállófallá változtak az ideoda táncoló gyertyafényben, a fenyőillat szalmaillattá változott, s a roló részén bekukucskáló hold betlehemi csillagoknak tűnt egy szempillantásnyira. Mindezek közepén ott aludt a kisjézus, akinek hatalma volt közöttünk megjeleni, és magával hozta szeretteinket is, akikre gondoltunk. Ez valódi ajándék volt. A jókívánságok után ismét körbeültük az asztalt, süteményt ettünk, ajándékokat bontogattunk. Egyszer csak apám felállt, és a szekrény tetején lévő karácsonyi kaktuszra mutatott. – Látod, milyen szépen kinyílt a kaktusz? Nem értettem, mi van ebben olyan különleges. Miért olyan fontos, hogy az a cserepes virág – mert számomra nem volt más – pont karácsony estére kinyílt. Csak később értettem meg, mit jelent. Megfigyeltem, hogy a cserép mindig ugyanabban a helyzetben van, soha nincs elforgatva. Még takarítás alkalmával sem nagyon bolygatta apám, mindig gondosan visszafordította úgy, ahogy volt, négyujjnyira a könyvespolctól, északnyugat felé. Ezt én mindig csodáltam, és másképp nem is tudom nevezni, mint hétköznapi ember metafizikája. Igen, ez az, amikor az ember meglátja a mindennapokban a világmindenséget, a pillanatot, ami a rohanó ember számára csak pillanat marad, de annak, aki észreveszi, annak egy egész világ feltárul. Pontosán ez történt a karácsonyi kaktusz kinyílásakor is. Kinyílt a virág, és vele együtt az ég is, hogy alászállhasson a kisjézuska, hogy ajándékokat csempésszen azok szívébe, akik szintén kinyílnak. Azóta sok idő eltelt, és minden karácsonyeste várom a kisjézuskát, várom, hogy megnyíljon az ég, és izgatottan nézek be a sötét szobába, hátha rajtakapom az angyalkát, ahogy éppen kiröppen az ablakon. Bevallom, egyszer sem sikerült látnom, bármennyire is szerettem volna. De minden szenteste virágot hozott a karácsonyi kaktusz, négyujjnyira a könyvespolctól, északnyugat felé.

Horváth Csaba

AZ ELSŐ ÉS AZ UTOLSÓ KARÁCSONY

A jó, de „buta” felnőttek az adventi várakozás idején megkérdezték – talán még ma is megteszik – a közeliükbe tévedt gyerekeket:

– Várod már a Jézuskát?

A szülők, a nagynénik még kíváncsibbak voltak.

– Mit szeretnél? Mit hozzon neked az Angyal?

Az én Jézuskám, az én Angyalom nem volt szegény, csak gyakorlatias.

A fenyőfa alatt télire való bakancsot, meleg zoknit, kesztyűt, gyapjúsálat és, aminek nagyon örültem, a kiskabátot is pótló pulóvert találtam. Volt játékkocka, olykor hintaló. Egyszer bűgőcsigát is hozott az Angyal. Meséskönyvet, könyvet mindig.

Melyik volt az első Karácsony, amire „tisztán, világosan” emlékszem?

Az, amikor nálunk gyűlt össze az egész család, csak egy valaki hiányzott: az apám. Halálának estéjére és a temetésére is emlékszem. A berlini olimpiára és az akkoriban felfedezett vörös prontoszila is, ami órák alatt megszüntetett egy baktériumos fertőzést. Akkor még!

A karácsonyesti ételek, a sütemények már évekkorábban s az 1936-os évet követően is ugyanazok, a hagyományosak voltak.

Ha ezeket a sorokat egy szigorú pap bácsi olvassa, bizonyára összevonja a szemöldökét, és szigorúan kérde tőlem:

– Csak ennyit jelentett neked a Karácsony?

Aggodalmát igyekezném oszlatni. Mesélnék neki az éjféli miséről, a karácsonyi énekekről, a betlehemi jászolról, a betlehemesek verses mondókáiról, ahogyan szülővárosomban mondtuk, a kóringyálókról.

Tudom, ennyivel sem lenne elégedett.

Tovább beszélnék az Augustus császár elrendelte népszámlálásról, a Megváltó születéséről, a betlehemi jászolról és a csillagról, a napkeleti bölcsekről, Heródesről. Hozzatenném: tulajdonképpen ekkor kezdődött el az Isten Fiának szenvedéstörténete, ami kereszthalálával, feltámadásával és mennybemenetelével végződött.

Talán mindezt jelen időben kellene fogalmaznom.

Ez a mi keresztény hitünk alapja.

Mindezt később tanultam csak meg. Úgy érzem, nagyon jól tanították ezt nekem.

Emlékszem a karácsonyi énekekre is.

„Az ige megtestesült Názáretben,
Kit Mária szűzen szült Betlehemben,
Itt nagyon elrejtve kenyér színben...”

Hogyan érthettem volna ezt a szöveget? Akkor?

Most is nehezen.

Elég volt nekem a *Meny-nyből az angyal lejtött hozzátok...*

Ennek kézzelfogható nyoma volt: a karácsonyfa.

Ma az ünnepi prédikációkban papjaink gyakran felhívják a figyelmünket, hogy a Karácsony nem az ajándékozás, még csak nem is a család ünnepe. Karácsonykor Jézus Krisztus, a Megváltó születését ünnepeljük.

Jó ezt bizton hinni!

Az, aki utolsó Karácsonyának egyikére készül, könnyen hajlik erre, de a gyerek, aki éppen csak eszmél, örüljön zavartalanul annak, hogy nála is járt az Angyal. Neki is küldött vagy hozott valamit a Jézuska.

Ami pedig a család ünnepét illeti, az is szent dolog.

Egyben és együtt lenni, szeretetben összejönni, az ajándékcsomagokat bontogatni, a terített asztalhoz ülni, 2100 év után, hasonlít ahhoz, amit a pásztorok érezhettek akkor, amikor észrevették a csillagot, és felsorakoztak a betlehemi jászol előtt.

Az is ér valamit, hogy a soknak is mondható évtizedek terhére viselő ember ott, családjá, szerettei körében, a terített asztalnál, a feldíszített fenyőfa árnyékában, megnyugodva, megbékélve gondol az ő várható utolsó karácsonyára.

Réhon József

Siska-Szabó Zoltán felvétele

Önéletírás (2.)

Budapestre költöztem mint zeneakadémiai növendék. Orgona- és zeneszerzéstanárom Koessler János, gordonkatanárom Schiffer Adolf, később pedig Popper Dávid volt.

1909-ben elvégeztem az akadémiai szakokat. A négy év alatt heti 27 órám volt a Zeneakadémián. Ezen kívül az Uránia Színházban, ahol tudományos előadásokat tartottak, az aláfestésekhez használt zenekarban játszottam csellón, azon kívül volt egy vonós kvartetünk, amelyet a színházakban, a színpad mögötti zene biztosítására hívtak mindig. Így történt meg, hogy a Magyar Színházban egyszer Sarah Bernard társulatánál is kellett játszsanunk. De sokat szerepeltünk Feld Matyi Városligeti Nyári Színházában is. Ezek a munkák nekünk is mulatóságok voltak.

A vizsgáim mind jól sikerültek, olyannyira, hogy az orgonatanárom meglepődve mondta: „egészen művészien játszott”! A csellótanárom pedig mind arról beszélt, hogy maradjak még egy évet, mert már nem kellene melléktantárgyakra jární, s lehetne brillírozni. „Külföldre szeretnék menni” – válaszoltam. „Miért akar külföldre menni, hogy lássa, milyen rosszul tanítanak?” Válaszoltam: „Tanár úr, ha én meg tudom állapítani valamiről, hogy rossz, abból én megtanulom, hogy azt nem szabad! Tehát így is meglesz a hasznom belőle.” (Meg kell vallanom, hogy Popper tanításától nem voltam elragadtatva, műveitől annál inkább.) Az orgonatechnika továbbfejlesztését tűztem ki fő célul, s mivel Bossi volt a kedvenc orgonaművészünk, nála szerettem volna tovább tanulni. Az operánál volt egy olasz korrepetitor, aki jóban volt Bossival, s ő vállalkozott arra, amikor hazautazik, kitér Bolognába, és megbeszéli Bossival ügyemet. Közben az az ötletem támadt, hogy kérjek egy prospektust a Lipcsei Zenekonzervatóriumtól is. Amikor megkaptam a prospektust, s látván, hogy ott az orgonát Karl Straube, a csellót Julius Klengel, két ilyen kiváló, sőt a legkiválóbb szakember tanítja, már elhatároztam, hogy odamegyek, nem Bolognába. Így kerülhettem Lipcsébe, a legnagyobb zenei városba! Olasz barátom válasza is megérkezett, amelyben örömmel tudatta, hogy Bossi elfogad tanítványának.

A melléktanszakokat is szakszerűen kultiváltam. A

zenetörténeti és zeneesztétikai órákon én voltam a központ. Körülöttem csoportosultak a növendékek, mert nekem volt a legjobb jegyzetem, és én voltam a legjobb sűgő is.

Egy vizsgán történt, hogy én az első pad szélén, a katedra felé ültem. Pont elém űlt a padra Kacsó Pongrác vizsgáztató tanár. Sűgtam rendűletlenül. Hiába ug-rándozott fel űltéből, nem tudta megállapítani, ki sűgött, pedig én voltam hozzá legkőzelebb. (El lehet képzelni, milyen ellenszenvet váltott ki a jelenlevők előtt undok viselkedése.) Az órákon egyik oldalamon Bagotai Lengyel Ernő, 16 éves zongoranővendék űlt, aki már abban az időben fellépett szőlista-ként a lipcsei Gewandhaus zeneka-

rának a koncertjén, de dacára, hogy minden órán mel-lettem űlt, bármilyen szorgalmasan jegyzett, a vizsgán csak annyit tudott felelni, hogy Bachnak 20 gyereke volt. Hát persze! A zenetörténet és az esztétika kevésbé való éretlen korűak részére. Molnár Géza előadótanár növendékei között favorit voltam. Zeneesztétikai fej-tegetések közben többször megtörtént: „nézze, Rezik, Rieman azt mondja, én ezt mondom, maga mit mond?” Tehát vitatkoztunk egyes állítások, témák kapcsán! Fe-leletek alkalmával megtörtént, hogy mindenkit lefelel-tetett a tanár, s a végén megkérdezte: „mindenki felelt?” A többiek kőrusban kiáltották: „Rezik nem felelt!” Erre a tanár így válaszolt: „felelt ő maguk helyett is!” Soká-ig tartottam a hegemoniát Molnár Géza tanárnál, mert vagy 10 év múlva egy jó feleletre azt a kijelentést tette: „Rezik óta nem volt ilyen felelet!”

Már említettem, hogy bátyám kissé tartőzkodó volt velem kapcsolatban, amiért átadtam az általa szerzett ál-lást. Minden nyáron kint voltunk nála Gyorokon, együtt ettünk, együtt mentünk kuglizni (jó kuglizó voltam, ha állva maradt egy bábu, mindig engem küldtek, hogy űsem le). Este, mint már említettem, kettesben sétáltunk a hegy alatt. Én minden héten hazamentem szűleimhez, Aradra, s néha benéztem első zenetanáromhoz is. Bá-tyám minden alkalommal megkérdezte, hová megyek. Zoltay nyárára szerzett egy csellót, hogy lásd, mennyit haladtam évente. Amikor a III. osztályt végeztem, azt mondta: „a csellón látom a haladást, szeretném hallani, hogy haladtál az orgonán.” Megkértem, beszélne a mi-

noritáknál, engedjék meg ott, hogy bemutathassam előmenetelemet. Péntekben állapotdunk meg. Amikor készüldtem, bátyám ismét megkérdezte, hova megyek. Amikor megmondtam, hogy a minorita templomba, azt mondta: „na, várj, mert én is megyek!” Bementünk a templomba, és bemutattam tudásomat az orgonán. Nem tudom már, milyen műveket is játszottam, de amikor Liszt B, A, C, H fantáziáit eljátszottam, a meglepetéstől tátva maradt a szájuk (mindketten kinyilvánították meglepedésüket). Ettől fogva helyre állott bátyám és köztem a jó testvéri viszony).

Bátyámnak mellékfoglalkozása is volt, könyvelő volt a gyoroki betétinél, s mivel jól beszélt románul, a keresi és kovaszinci oláhok mind hozzá mentek tanácsért, mit tegyenek pénzüikkel, hogy minél többet kamatozzon.

Bátyám mindig jó útmutatással szolgált nekik, amiért cserébe egyet-mást hoztak is neki. Egyszer a pincében egy kis hordó vörösbort láttam, 20 liter körül lehetett. Mivel bátyám nem volt borivó, kitaláltam, hogy nekem az orvos éppen vörösbort rendelt. Erre bátyám mindjárt felhozott egy üveggel a pincéből. Ezt mindannyiszor megtette, amíg a kis hordó eresztett. Öcsém, Béla rám pirított, hogy tudtam így hazudni, de mindjárt bűnrészessé vált, amikor azt mondtam, hogy együtt fogyasztuk el, amit meg is tettünk.

Egy vasárnap Zoltay Matyi tanárom kijött Gyorokra. Amint ebéd után elmentünk hármásban sétálni Ménes felé, minden oláh köszöntött bennünket, és bátyám mindeniknek úgy köszönt vissza: szervusz. Az első három köszöntés után gyanúsán nézett bátyámra, de a negyediknél csodálkozva kérdezte meg: „mi az, te minden oláhval pertu vagy?” Bátyám humorosan felelt: „én igen!” Ti. rájuk nézve a legnagyobb kitüntetés az volt, ha így köszönt vissza nekik.

Egy másik jelenet velem történt meg: egyszer, amint az állomás felől mentem befelé a városközpontba, a mikelakai útnál jött két cigány, hónuk alatt hegedűvel. Amint megláttak, megigazították mellényüket, kihúzták magukat, s mikor közelembbe értek, kalapjukat megemelve, illedelmesen köszöntek, mint kollégákhoz illik. Persze, én úgy viszonyoztam, mintha régi ismerősök lettünk volna. Egy másik alkalommal, a szomszéd községből, ahol volt csendőrség, a csendőrőrmester felkereste bátyámat egy tárogatóval és egy iskolával, mutatná meg neki, hogy kell fújni és megtanulni rajta játszani. Bátyám azt válaszolta, hogy ő nem tudja, de hozzátette: „jöjjön akkor, amikor az öcsém itt lesz, ő majd útbaigazítja.” El is jött ökelme, és előadta forskriftosan kérését. Én elővettem az iskolát, áttanulmányoztam, s ott, egy óra sem telt bele, meg tudtam mutatni a fogásokat. Nem akartam bátyámat szégyenben hagyni.

Ménesen volt egy állami borpince és konyakgyár. Igazgatója bátyám legjobb barátja volt. Bátyám, dacá-

ra, hogy nem kultiválta a szeszes italokat, nem emelt vétót az ellen, ha engem megkínált egy pohár ménesi vörösborral vagy egy pohárka háromcsillagos konyakkal.

Bátyám jó ismeretségben volt a máriaradnai ferencesekkel is, és ezen a réven átjárhattam a nyári hónapokban gyakorolni a kétmanuálos orgonájukon. Ez minden esetre előnyt jelentett az orgonajátékomra.

Lipcese után Budapest!

Lipcsétől 1911 júliusában vettem búcsút. Még onnan leszerződtem egy hónapra Zakopanéba, egy öttagú kamaratársaságba. Zakopane a térképen a Magas Tátra beszögelésének a túlsó oldalán van, Galíciában. Ez a hely téli sporthelye volt az orosz hercegeknek. Gyönyörű vidék, csak az odautazás nagyon kacsARINGÓS. A Tátra csúcsáig valóságos panoráma van tiszta fenyvesekkel, gyönyörű vízesésekkel. Néhány kilométerre, a fenyvesek között, egy ultramodern tudószanatórium van, mindig tele betegekkel és üdülőkkel. Ide is ki-kirándultunk koncertezni. Itt láttam, a templomban, talán a világ legkisebb orgonáját, alig háromoktávós klaviatúrával, persze pedál nélkül. A magaslati levegő annyira lebarátította arcomat, hogy mikor hazamentem, bátyám azt mondta: „ide minden évben el kellene menned egy hónapra.”

Ezután leszerződtem az Országos Szimfonikus Zenekarhoz és a Népoperába szológordonkásnak az 1911–12-es szezonra, majd az 1912–13-as évre is. A nyári hónapokra pedig a zenekarból többen is leszerződünk a Pöstyéni 40 tagú Filharmóniához. A fürdő legszebb épülete a Termia Palace volt. Itt alkalmunk volt látni a pöstyéni gyógyfürdő gyógyító hatását. Láttunk számtalan embert odajönni két mankóval, s néhány hét múlva mankó nélkül járni.

Többször játszottam gordonkaszólist zenekarral. Egyszer kérdezte karmesterünk a Népoperától, nem tudnám-e eljátszani a „Kol-Nidret”. Ő majd megmutatja, hogyan kell azt játszani! Ti. zsidó volt, nagy mellényű, pöffeszkedő. Én nem szóltam semmit, csak elvittem a kottaanyagot a próbára, s elpróbáltuk. A próba

után csak annyit mondott: „így még nem hallottam.” Tehát nem kellett megmutatnia, hogyan kell játszani.

Lipcse után Budapesten telepedtem meg. Első hangversenyemen a Budai Vigadóban léptem fel, egy elit publikum előtt gordonkáztam. Berci bátyám mint hallgató szerepelt, jobban mondva mint szurkoló, csak a művész szobából hallgatta végig műsoromat, csak a rádásnál, a végén vette a bátorságot, hogy kijöjjön a terembe. Öcsém, aki a lipcsei két év alatt nem hallott játszani, elbújt egy páholy legsötétebb zugában, ne lássák, mennyire drukkol értem. De a siker oly nagy volt, hogy több ráadást is kellett játszanom. (A végén öcsém kijelentette, hogy többet már nem kell drukkolnia értem.) Egy miniszteri tanácsosné a gratulációnál megfogta a balkezemet, hogy csókolja meg azt a kezét, amellyel olyan gyönyörűséget szereztem neki. Három lány pedig arra kért, hogy egy sötét szobában játsszam nekik, hogy még intenzívebben élvezhessék játékomat. Egy másik alkalommal egy tanítónő bemutatkozott a műsor után, mondván: „szigorú embernek véltem, de amikor meghallottam beszédhangját, kívántam megismerni.”

Az Országos Szimfonikus Zenekarral több vidéki városban voltunk hangversenyezni Kassától le Kolozsvárig, Temesvárig. Temesváron Járosi Dezső vendége voltam, s péntek lévén, erősen mentegetőzött, hogy bőjti nap van, és nem tud jobban megvendégelni. Talán életemben még soha nem laktam olyan jól, mint a bőjtös ételektől, amelyekhez egy fél liter bort is prezentált.

Ez alatt a két év alatt sokszor szerepeltem mint koncertező művész. Pl. Szolnokon én voltam a város kedvenc művésze. Valóságos ünnep volt, amikor ott koncerteztem. A sok dicsérő kritikából csak annyit: „Amikor egy magas termetű fiatalember megjelenik a pódiumon hangszerével, és elkezd játszani, úgy érezzük, hogy elkalandozunk e sáros világból, s csak akkor térünk vissza, amikor a művész hangszere elhallgat.”

Egyszer Vácra hívtak hangversenyre, s mivel a kísérem a váci süketnéma intézet igazgatójának a felesége volt, az intézetben voltunk öcsémrel elszállásolva. Érkezésünk utáni reggelen, különös, artikulált hangokat hallottunk. Érdeklődésünkre azt mondták, hogy a némák éneke volt. Életemben sohasem hallottam ilyen különös hangokat. Az igazgatónak volt két fia, akik ott voltak a próbákon, s amikor elpróbáltuk Popper „Spinnliedjét” (Fonó dal), amit rádásnak szántam, valóságos extázisba estek, és könyörögtek, hogy ezt föltétlenül játsszam el az esti hangversenyen. Mivel nem tudták a nevét, elnevezték „tiririnek”, s kezükkel mutatták is, hogyan szaladt a kezem a húron letről fel és fentről le. A két fiú, jól megszervezett klakk társasággal este felment az erkélyre, és olyan tapsviharokat rendeztek, hogy vagy ötször is el kellett játszanom az ő tiririjüket. Elutazáskor kikísértek bennünket az állomásra, és mind

a tiririt hajtogatták, amire apjuk megjegyezte: „látod, ezek a te reklámcsinálód, fogják emlegetni nevedet.”

Kolozsvárra való utazásom előestéjén, Hubay Jenő 50 éves emlékhangversenyén együtt ültünk a Zeneakadémia hangversenytermi hatodik sorának a közepén. A műsoron Hubay három hegedűkoncertje szerepelt, amelyeket a három legkiválóbb növendéke játszott, mindenik a neki dedikáltat játszotta nehézségi sorrendben. Legelőször Geyjer Stefi játszott szép sikerrel. A másodikat Szigeti József játszotta nagyobb sikerrel, és utánuk jött Vécsey Ferenc. Koncertjének hosszú bevezetése alatt ott állt magabiztosan a pódium közepén, hegedűjét bal hóna alatt tartva. A bevezetés vége felé hegedűjét állá alá helyezte, vonóját magasra emelve, merészen belevágott hegedűjére egy hatalmas akkordot. Ebben a percben oldalamba döfött könyökével Földesy, önkívületi állapotban csak annyit mondott: „máris agyonütötte mind a kettőt!” (Én kijelentettem: „Paganini óta nem volt ilyen hegedűs, mint Vécsey”! Ő is helybenhagyta.)

Vécsey pályájának ívelését rövidnadrágos korától volt alkalmam figyelni. A kritikák mindenkor égisz magasztalták, amivel, úgy látszik, elkapatták a fiút, mert amikor már hosszúnadrágban jelent meg a pódiumon, éppen úgy bírálták, mint Isayt s a többi nagy hegedűst. Ez nem volt ínyére, és egyszer el akarta dobni a hegedűt, hogy ő többet kezébe se vegye. Szerencsére apja, akinek jól menő fűszerüzlete volt a Teréz körúton, máskepp gondolkozva, eladta az üzletet, kezébe vette fia jövőjének sorsát, és apja jelenléte és ellenőrzése mellett kellett naponta három órát gyakorolnia. Így lett belőle világhírű hegedűs, apja előrelátó, józan gondolkodásának hála. Játéka erőteljes, intonációja kristálytisza, technikája utolérhetetlen, de emellett végtelen finom előadása volt. Ő egy személyben virtuóz és művész volt. (Összehasonlítva Földesivel, aki szintén virtuóz volt a csellón, nagy hanggal játszó, de nem előadóművész. Bécsben megírták róla: „nagy hanggal játszik, de a finomság rovására.”) Amikor Wals Trist-ét eljátszotta, a közönség szinte elolvadt a gyönyörűségtől.

Nagy hatással volt rám Casals csellójátéka és Bossi orgonajátéka is. Casals behunyt szemű játéka behízelgően hatott a közönségre. Popper Dávid játékát is ilyennek gondoltam fiatal koromban; csak öreg korában, mint tanítványa, volt alkalmam őt hallani. Mégis csak Klengel volt az én ideálom a csellón és Straube az orgonán, akiktől eltulajdoníthattam a mesterfogásokat. (Ugyanis azt tartom, hogy aki nem tanulhat világhírű mesterektől, nem is kaphatja meg az úgynevezett nagyvonalú Schleifot.)

Közreadja: **Fitoriné Rezik Julianna**

Mármarosí útijegyzet

Az idén Máramaros került sorra. Aknasugatagon nyaraltunk.

Mi már nem csodálkozunk, csak megállapítjuk, hogy az ország szinte minden sarkában találunk olyan helyet, ahol egy hét nyaralás alatt nem unatkozhat a turista. Minden napra találtunk érdekes kiránduló utat, köztük olyat is, mint a Kakas-taréj csúcs megmászása, amely igazán változatos, látványos és erőt próbáló turistaút. Ezeket az utakat többnyire autóval érdemes megközelíteni, hisz egy ilyen út akár fél napot is eltart. Mostani üdülésünk ráadása az volt, hogy amikor fáradtan visszaértünk a túráról, pár órát a sós vizű medencék valamelyikében lebeghettünk, gyógyulhattunk.

A klasszikus turistautak során igazi különlegességekkel is találkoztunk. Például Budesti és Kapnikbánya között, házigazdánk tanácsára, kis sebességgel haladtunk az aszfaltos úton, és ott, ahol több embert láttunk, lassítottam. Az emelkedőn araszolva arra lettünk figyelmesek, hogy egy helybeli vizet önt az útestre, s az – fittyet hányva a fizika törvényeire – nem lefelé, hanem felfelé folyt. Ameddig ezen csodálkoztunk, a sebességből kivett autónk felfelé kezdett gurulni. Többször is kipróbáltuk a „mutatványt”, mindig ugyanavval az eredménnyel. Sőt, a félig telt, kétliteres műanyag flakon is, amelyet az úton felejtettünk, felfelé kezdett gurulni. A jelenséget ismerik a helybeliek, sőt a Discovery egyik forgatócsoportja is járt arra. A jelenségre nem találtunk magyarázatot; állítólag földgyűrődéssel vagy mágnesességgel hozható kapcsolatba.

Másik, kevésbé látványos, de nagyon érdekes jelenség a Hoteni falubeli tó, amelyet benőtt a moha, a vízi növényzet olyannyira, hogy sétálni lehet rajta. Minden

lépésnél bemélyedt a lábunk, de nem süllyedtünk el.

Más dolgokra is felfigyeltünk a térségben. Például, hogy csak a falvak környékén kaszálják le a réteket. Távolságban a turistautak is begazosodott, bozótos leelőlkön vezetnek át. Sok helyen még a tavalyi szénaboglyák is ott vannak, nem hordták be, nem használták fel őket. Rá is kérdeztem, mi ennek a magyarázata. Azt mondják, az itteni fiatalok nagy része is külföldön dolgozik. Ez meg is látszik, nemcsak az embereken, akikkel az utcán találkozunk, hanem a piacokon is. A tájékozatlan turista, aki reggel egy kicsit tovább alszik, a piacon már nem talál tejet, túróféleségeket, tojást...

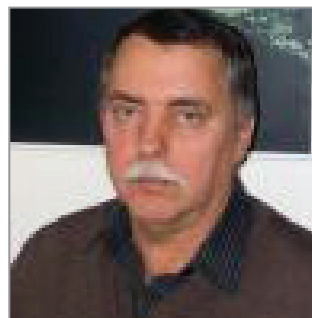
Sétáink alkalmával az uszodákban többször is találkoztunk magyarországi turistacsoportokkal. Szóba elegyedtünk velük. Elmesélték, hogy Magyarországon is vannak nagyon szép vidékek, turistaösvények, amelyeket érdemes felkeresni. Például a Bükkben és a Mátrában. Szálláshelyek címeit is megkaptuk. Elhatároztuk, hogy jövőre útba ejtünk egy ilyet is.

Egyéb kellemes meglepetés is ért: sokfelé találkoztunk magyar nyelvű helységnévtábl

lakkal. Olyan jó csengésű neveket olvashattunk, mint Szinérváralja...

S még valami: ez az út, amely sok felejthetetlen emlékekkel ajándékozott meg bennünket, csak egy harmadába került egy ugyanilyen jellegű külföldi úthoz képest.

Jankó András

ÉS MI VAGYUNK?

Ha lenézek a vízre, úgy tűnik, a part közelében játékszereket ringat, hajdani bárkák másolatait. Sárga és piros a csíkozásuk, és mindegyiken díszleg egy vörös szöcskeláb, az emelődaru. Sajátos szerkezet, ami csak egyfajta árut rak ki, barna hasú boroshordókat, a híres portói bort. Bámulom őket, mint egy híres díszlet megőrzött darabjait, és elképzelem, hogy Porto, ez a gazdag és pompás város a szesztestvérek gyarlóságának köszönheti létét.

Ahhoz, hogy rájöjjek, mekkorát tévedtem, fel kell kapaszkodnom a domb oldalába, az óvárosba, hogy hirtelen egy századvégi épületkolosszus előtt találjam magam. Elhízott behemót, és csak a látogatók magával ragadó áradata készlet arra, hogy bent is szemügyre vegyem.

Meghökkenítő műalkotás, palota, télikert, színház és kerengők keveréke. Üvegtetős belsőudvarát körfolyosóról csodálhatom, több emeleten is. Lényegtelen, hogy hol kezdek ámulni, amit látok, a *fin du siecle* hitvallása: kerül, amibe kerül, de tökéletes lesz! A virágokat, fákat utánzó kovácsoltvas lámpák és oszlopok, a korlátok és erkélyek, a metszett üvegfalak és búrák. Azt hiszem, a legokosabb az lenne, ha most leülnék, és az egész napomat arra szánám, hogy alaposan szemügyre vegyem ezt az építészeti költeményt. Úgy kellene éreznem magam, mint egy múzeumban, az *art deco* múzeumában. A művészet szent házában. Nem tehetem, két okból sem, mert köröttem restaurátorok hada nyüzsg, és azért sem, mert nem a költészet, hanem a pénz birodalmában járok. Ez az épület a híres

tőzsdepalota, ahová a város nemcsak a pénzt csalta be, a világ hírességeit is. Igazi világkereskedelem zajlott itt, élőkkel és holtakkal egyaránt.

Sem őket, sem az országok, birodalmak nagyjait nem kellett sokat nógatni. Erre nyomban rájövök, amikor szemügyre veszem az üvegkupola „gallérját”, ahol a világ emberszámba (pénztárcaszámba?) vett nagyjai sorakoznak. Megbámulom őket, egyenként ugorva újabb és újabb címerre, míg nem itt is úgy járok, mint Pádova híres dómjában, fejem fölé kerül az ismert címer, a kétfejű sassal. Ő az, a Monarchia, hiszen ott a kettős fehér kereszt a halmokon, és ott virít a hétbástya hazai címer, Erdély.

„Lehetségesnek tartottam ezzel az országgal egy kemény, de becsületes béke megkötését, és ugyanakkor a régi Ausztria–Magyarország korszerűsített változatának létrehozását, amiről találóan mondják: *Ha nem létezett volna, ki kellett volna találni.*”¹

Sir Winston tévedett, de sebj, helyette itt az egyesült Európa, ebben csak hisz mindenki?

Portugáliában minden bizonnyal, de odébb, Itáliában talán mégsem. Erről akkor győződtem meg, amikor Pádovában, magyarul beszélgetve, az egyik mellékutcában megállított egy kéregető. Zsebembe nyúltam, a koldus kapott egy eurót.

Nem örült neki. „Forintjuk, az nincsen?” – kérdezte.

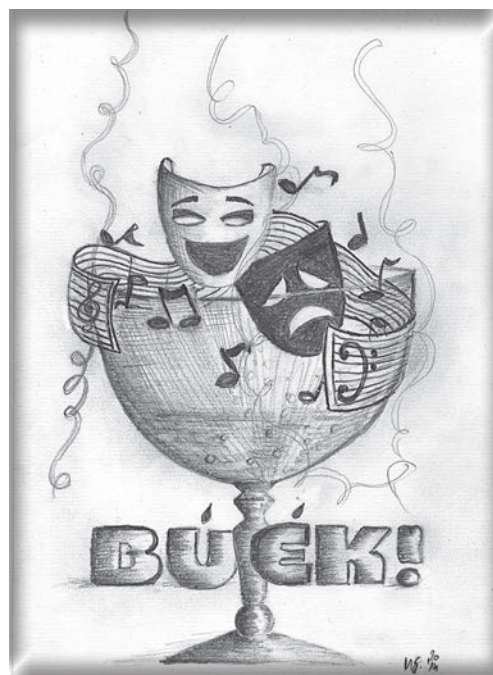
¹W. Churchill: *Von Teheran bis Rom, Memoiren*, Scherz&Goverts, 1953.

Sz. Benedek István

Szabó Márta
grafikái

TANÁRI TABLÓ

2014 őszén két olyan tanárnő távozott az élők sorából, akik hosszú ideig egyazon aradi iskola magyar pedagógusai voltak, s mindketten Aradtól távol, családi körben hunytak el.

ZSÍROSNÉ PECHO ANNA (1931–2014) kémia szakos tanár volt. 1950-ben érettségizett az aradi Magyar Vegyes Líceumban (MVL), a mai Csiky Gergely Főgimnázium jogelődjében, majd a kolozsvári Bolyai Egyetemen tanult. Férjhez menve halasztott, s utóbb Marosvásárhelyen szerzett tanári diplomát. Oktatói pályájának leghosszabb idejét az Arad-Gáji (10-es számú) Általános Iskolában, majd az 1-es Általános Iskolában töltötte. Valójában a kémia tanítására szakosodott, csak ha katedra gond volt, tanított fizikát is. Rendszerint voltak órái a román osztályokban is, de mindig magyar diákoknak volt osztályfőnöke. Szeretett órákat tartani a kémia laboratóriumban, ami abban az időben nem volt mindig könnyű, az iskolák túlszűfolttsága miatt rendszerint a szaktermek is stabil osztályoknak adtak helyet, s a változatos létszámok miatt nem mindig lehetett termet cserélni (a hetvenes, nyolcvanas években, az osztályokban a tanulók létszáma 25 és 45 között mozgott). Ettől függetlenül kémia laborja mindig patikaszerűen rendezett, kellemes terem volt.

Az 1-es Iskolából ment nyugdíjba, de Batthyányi utcai otthona még hosszú ideig a volt kollegáinak, magyar pedagógusoknak kellemes közös kávézóhelye maradt. Gyermekait követve telepedett ki 1990-ben Németországba, hogy ne maradjon idős korára egyedül. Egy fia és egy leánya van (Ernő és Anna), illetve egy unokája, Ivon. Idős korában is közösségi éltetett élt, römizett, kávézott, társaságban érezte jól magát. Kölnben van eltemetve.

LAZANÉ MESSER ÉVA (1945–2014) is igazi aradi volt. Édesapja Messer Sándor újságíró (vérbeli sportújságíró), aki leányát kisiskolás korában román osztályba íratta. De látva az aradi 3-as Középiskola (a MVL jogutóda, a Csiky Gergely Főgimnázium jogelődje) végzős diákjainak eredményeit, ismerve az ottani hangulatot, a hetedik osztály elvégzése után magyar líceumi osztályba felvételizett. 1963-ban érettségizett, majd a Temesvári Pedagógiai Főiskolán szerzett fizika–kémia szakos tanári oklevelet. Lelkileg, szakmailag két iskolához kötődött pedagógusként. Hosszú ideig az Arad megyei Nagyiratos Általános Iskolájában tanított, majd az aradi 1-es Iskola kinevezett tanára lett. Több kollegához hasonlóan, ő is mindkét nyelven tanított, fizikára szakosodott, de szükség esetén kémiaórái is voltak. Mindkét iskolában mindig magyar diákoknak volt osztályfőnöke. Férje, Laza Ioan, magyarul is jól beszélő mérnök. Gyermekük, Ágnes és Adrián, az 1-esbe jártak iskolába, beteg fiát sokat segítette Khell Levente tanító.

Elsősorban fia, de saját betegsége miatt is kérte a nyolcvanas években, hogy kitelepüljön Izraelbe, s mint akkor szokás volt, azonnal távoznia kellett a tanügyből. A távozási időszak meghurcoltatásai, illetve a gyökereitől való kényszerű elszakadás megviselte, de szívében mindig aradi maradt, üzenetei vagy akár találkozásai révén is. Jeruzsálemben tanított nyugdíjazásáig, de cukorbetegsége eluralkodott rajta. Aradra utoljára 2008-ban, a 45 éves érettségi találkozájára jött, tolószékben, de lábak nélkül is lelkesen emlékezett iskolájára, városára, kollegáira és természetesen tanítványaira. A sorscsapásoktól siránkozó, hatvanon felüli osztálytársakat elhallgatatta a székben ülő Éva kacaja, gondos hajviselete és optimizmusa.

Gyászolja férje, gyermekei, két unokája, de emlékeznek rá osztály-és pedagógustársai, a nagyiratosi és az aradi egykori tanítványok.

Nyugodjanak békében!

Matkovits Mihály

Szemelvények az aradi tenisz történetéből (2.)

Az aradi teniszsport első igazán nagy éve az 1925-ös esztendő volt.

1926-ban Aradon még csak két teniszkлуб volt, 10 pályával és több mint 100 játékosal. Ezért fogadta lelkesen a város sportközvéleménye azt az öröndes hírt, hogy a patinás AAC egyesület megalakította tenisz szakosztályát is, s egyben 8 pályát is építettek. A Hellas klubban elkészült a negyedik pálya, s fontos újdonságként, nyugati mintára, mind a négy pályát vörös salakkal borították be. Ennek legnagyobb előnye az volt, hogy eső után a pályák sokkal hamarabb száradtak, mint az agyagosak.

Most már egyik versenyt követte a másik. Az év szenzációjaként került az annalesekbe, hogy a Camarasescu-kupát az aradiak hódították el, legyőzve a döntőben a bukaresti Doherty Clubot.

1927-ben a Hellas-vándorkupa Dörner László birtoába került, aki először győzte le mesterét, dr. Luppút.

1928-ban dr. Luppút meghívták a válogatottba, a Davis Kupa küzdelmeire. Ebben az évben dr. Luppú harmadszor is megnyerte az országos bajnokságot, s Dörnerrel a párost is.

1929-ban dr. Luppú visszavonult a versenyzéstől, Dörner pedig Magyarországra távozott. Ugyanakkor Fülöpné páratlan bravúrt hajtott végre: mindhárom számban megnyerte az országos bajnoki címet. Azonban rövidesen Temesvárra költözött. Ezzel lezárult az aradi teniszélet első hőskora.

Az Aradon maradt férfigversenyzők még nem ütötték meg a nemzetközi szintet. Szerencsére, megjelentek a nagyon tehetséges ifjúsági leányversenyzők. 1934-ben

rendeztek először a női együttesek számára is csapatbajnokságot. Ezt a Somogyi–Piso összeállítású Gloria–CFR csapat nyerte.

Az aradi teniszsport életében igen fájó esemény borzolta a kedélyeket. Ugyanis az AKE lejárt bérleti szerződését a város vezetősége a Gloria–CFR klubnak ítélte oda. A döntés nyomán igen hosszúra nyúló vita alakult ki a két klub között. Ehhez járult még hozzá a klub legjobb versenyzőinek az átigazolása.

A Hellas klub új, modern klubházat avatott. De a kupamérkőzéseken kívül Aradon már csak kerületi versenyeket rendeztek. Ekkor tűnt fel egy végtelenül sportszerű, rokonszenves játékos, Tereanu Remus, aki még a háború után is hosszú évekig volt az aradi élmezőnyben, és később mint edző tevékenykedett.

Mielőtt ezt az évtizedet lezárnánk, essék szó Arad legnagyobb klasszisáról, Somogyi Kláráról. 18 évesen aratta első jelentős sikereit. Majd legyőzte Bereczkit, és az ország legjobb teniszezője lett. 1938-ban áttelepült Magyarországra, s a BEAC színeiben női csapatbajnokságot nyert. 1939-ben Wimbledonban is versenyzett. Egy svédországi verseny után abban a megtiszteltetésben volt része, hogy játszhatott a királlyal. 1996-ban, 83 éves korában hunyt el.

Pásztai Ottó

Idézőjel

A Karácsony éppen azt hirdeti nekünk, hogy minden külső változásnak lelki feltételei is vannak, s első változás nélkül igazi eredményt várni nem lehet.

Makkai Sándor

Az ádventi várakozás lényege szerint: várakozás arra, Aki van; ahogy a szeretet misztériuma sem egyéb, mint vágyakozás az után, aki van, aki a miénk.

Pilinszky János

Karácsonykor az ember mindig hisz egy kissé a csodában, nemcsak te és én, hanem az egész világ, az emberiség, amint mondják, hiszen ezért van az ünnep, mert nem lehet a csoda nélkül élni.

Márai Sándor

MIÉRT IS NEM VAGYOK TÚLZOTTAN BABONÁS?

János bácsitól, akire az erdőben ráesik egy fa, megkérdezi az orvos: „János bácsi, babonás maga?” „En ugyan nem, fiam.” „Akkor jó” – mondja az orvos. „Mert holnaptól csak ballal tud felkelni.”

A leggyakrabban elterjedt babona, hogy lekopogom, ha lehet, bal kézzel, alulról fölfelé, fára, a viccesebb fafejú mindjárt a saját fejére. Ha az idősebb generáció hisz benne, akkor lehet benne valami. Sűrűn halljuk, hogy „én ugyan nem vagyok babonás, de azért lekopogom”, rosszabb esetben átköpök a vállam felett, háromszor (püj, püj, püj!).

Babonák, jósjelek, hiedelmek, de ha átmegy előtted egy fekete macska, rossz érzés fog el. Ha kéményseprőt látsz, megfogod a gombod, ha szaharba lépsz, szerencsét hoz. Ha a bal szemed viszket, öröm ér, ha jobb szemed viszket, bánat ér, ha hátul viszket, aranyér...!

Átok, rontás, szemmel-verés, vudu, szokástörvény, spiritalizmus, boszorkányság. Minden szidalmunk egy rontást tartalmaz. Például: jöjjön rád a keringő frász, a nyavalya törjön ki, gebedj meg, a fene enne meg, nőjön be az orrod lyuka, szaharnád össze magad, nőjön köröm a füttyödre, folyjon ki a szemed stb. Ezek mind negatív energiát hordozó átkok. Nem árt, ha az ember, mutyiban, visel egy piros szalagot. Nem tudhatom...! Már Radnóti Miklós sem tudhatta. „S az iskolába menvén, a járda peremén, hogy ne feleljek aznap, egy köre léptem én, ím, itt e kő, de fönről e kő se látható, nincs műszer, mellyel mindez jól megmutatható.” Arany János balladáinak az alapját a babonák adják. *Vörös Rébék, Hídatavás, Tetemrehívás, Tengerihántás* jut eszembe. Ilyenkor jó az asszony a háznál, mint tudjuk Kőműves Kelemtől.

Boszorkányok márpedig nincsenek! Vagy mégis? Ki-ki másképpen látja, neveltetése, vallása, műveltsége és családi állapota függvényében. Magyarországon Könyves Kálmán híres boszorkány-törvénye a XII. század elején született, hogy megakadályozza a boszorkánypereket. Szegeden van boszorkány-sziget is, ahol máglyán égették őket, az utolsót 1756-ban. 1484-ben VIII. Ince pápa bullája lajstromozta a boszorkányságokat, aztán felhatalmazta az inkvizíciót, hogy üldözzék őket. A kereszténység fényes győzelme a természeti vallások felett. Muszáj volt seprűnyélre pattanniuk, ha meg akartak lépni, különösen Valpurgisz éjszakáján. Már többen látták őket. Úgy mint Szerb Antal meg Mihail Bulgakov. A mai boszorkányok szövetségbe tömörülnek, és újságban hirdetnek (pl. *Szövetség*).

A lóhere szerencsét jelent. Ezt minden budapesti egyetemista tudja. Ezért vizsga előtti napon elmennek a budai várba, ahol Hadik András huszártábornok lovas

szobra áll. A napra lehet nézni, de a ló heréjére nem, olyan fényes. Ha megdörzsölik, a vizsga már csak formalitás! Hogy mit szól mindehhez a ló?...

„Nem szabad babonákkal élni!” A péntek 13-át, a szemmel verést a gnosztikusok hozták divatba. Számok és jelek vajákos magyarázata a korai kereszténység Rómájában jött létre. Zavaros és erjedő idő volt ez. Az ember elhagyatva állt szemközt természetével és a természettel, félt és varázsolt. „Értelmedre és hitedre büszke öntudatod nem fegyelmezi a világ titokzatos erőit, melyek születésedtől halálodig lopakodnak körülötted” – vallja Márai Sándor *Füves* könyvében. Bánjunk hát szelíd gúnnyal babonáinkkal. Mosolyogva, de kicsit félve is. A hiedelem magyarázni akarja az ésszerűen megmagyarázhatatlan, mágikus, démoni jelenséget. Goethe is hitt a démonokban.

Kabalák, amulettek, szerencsepatkók, álmoskönyvek, ólomöntés. Hadvezérek, szerelmesek, élsportolók, vizsgázó diákok, betegek, szerencselovagok hisznek benne. És jóhiszeműen tanácsolják felebarátaiknak. Például, „ha Medárd napján esik – az euró, akkor ne vegyél, mert negyven napig esni fog.”

Aki nem ismer elég babonát, az a babonás könyvekből megtanulhatja. Azt is, hogyan lehet a természetfeletti erőket tapasztalati mesterkedésekkel kijátszani. Különben a baljós esemény bekövetkezhet.

A babona a tudatlanság szülötte. Áltudomány, primitív és nevetséges, túlhaladott és szégyellni való. Mondhatnánk, az is hülye, aki babonás! De Te, kedves Olvasó, Te babonás vagy-e? Most elmondom, hogy én miért és mióta nem vagyok babonás. Jó? Ehhez vissza kell kanyarodnom időben majdnem hatvan krumprikapálásnyit. Gyerköce koromban minden szünidőt anyai nagyszüleimnél töltöttem a Maros menti Soborsinban. Izgalommal vártam az érkezést. Muki kutya, nagy diófa, nádfedeles jégverem, patak. A gondtalanság mitológus kora, alapvető megismerése a világnak. Most is orromban van az illata. A megérkezés után nagytata átvart a szomszéd borbélyhoz (Pubi bácsihoz), hogy nullás géppel nyírjon kopaszra. „Nem kell ide a városi ficsúr frizura.” Még cipőnk is elvette, hadd edződjön talpunk a tarlón. Egyszer aztán a három évvel nagyobb könyvmoly bátyámmal csámborogtunk a patak mentén, mi, a két kopasz, amikor is találtunk egy patkót.

– Nini, egy patkó – szóltam, és mentem is volna tovább, de nem ám ő.

– Ilyen szerencse nincs is – ujjongott –, hisz ez egy szerencsepatkó.

– Na és? – kérdeztem.

– Hát nem tudod, te kis hülye?”
 – Mit nem tudok?
 – Hát olvastam a Huckleberry Finnben, hogy megköpöd háromszor, megfordulsz a tengelyed körül, és hátad mögé dobod. Közben kívánsz valamit – amit csak akarsz, mindegy, mit – és akkor az beteljesedik.

Ezen aztán elgondolkoztam, mert igen praktikusnak tűnt. Csak ráköpni, kívánni, és máris megvan. Na de most mit kívánjunk? Hirtelen ránk szakadt a döntés felelőssége. Mindenféle ajánlattal jöttem.

– Mi az, hogy kívánjunk?! Talán kívánjak! Én találtam a szerencsepatkót. Hát, ezt be kellett látnom, végül is én elmentem mellette. Nagy dolog a tudás, de én még nem tudtam olvasni.

– Nem lehetne – okoskodtam tovább –, hogy én belátom, te találtad, akkor a te patkód, és te kívánsz valamit. De nem lehetne mégis, hogy én is egy kicsikét, de tényleg csak egy egész kicsikét, ráköpjek a másik szárára – ez ugye a te kívánságodnak nem árthat –, és kívánok én is magamnak valamit, egy semmiséget, és ha nem teljesül, az én bajom.

– Hát, nem bánom – ment bele nagylelkűen.
 Titokban kívántunk valamit. Ő magának, én magamnak. Titkos, ugye? Amúgy fuccs az egésznek. Ő ráköpött háromszor, én is egy kicsikét, aztán csukott szemmel megpördült a sarka körül, és hátra vágta a patkót.

Soha se tudtam meg, mit kívánt. Egy biztos: az én homlokomat négy kapoccsal kellett összevarrni.

Azóta hosszú évek barázdálták az arcomat. Ez a soborsini sebhely talán érdekesebbé teszi.

Remélem, most megértitek, miért nem vagyok babonás, és már nem is leszek, ha egészségsben megöregszem, kopogjam le – ballal, kemény fára, alulról felülre...

Dr. Kövér Péter

A Szövétnek nonprofit jellegű, alapítványi kiadvány, önkéntes adományokból tartja fenn magát. A szerkesztők, szerzők honoráriumában nem részesülnek, a jövőre vonatkozóan sem ígérhetünk, köszöneten kívül, más elismerést.

**KERESSÉK, OLVASSÁK,
TÁMOGASSÁK
A SZÖVÉTNEKET!**

Köszönjük

Aldea Éva (Arad),
 Bátkai család (Arad),
 Budai Tibor (San Francisco, USA),
 Kallós Csaba (Arad),
 Mandl Marietta (Budapest),
 Mészár László (Color Plus Kft. Arad),
 Pető Katalin (Szeged),
 Sipos György (Majlátfalva) és
 Szilvágyi Zsolt (Temesvár)
 nagylelkű támogatását.

Fritz Mihály emléképe

LAPZÁRTA

A következő, februári számunk lapzártája **január 25.**; a megjelenést **február 20-ra** tervezzük.

Szövétnek

Aradi Kulturális Szemle
 XVIII. évfolyam, 6. (103.) szám

Kiadja:

az Alma Mater Alapítvány, Arad

Postacím:

310085 Arad,
 Str. Calvin nr. 22
 Tel: +40/740-955132
 +40/257-281140

E-mail:

belami@belamisport.ro

ISSN 1454 282 X

Főszerkesztő

Juhász Béla

Szerkesztő bizottság:

Fekete Réka, Ilona János, Lészay Béla,
 Matekovits Mihály, Pataky Lehel Zsolt,
 Puskel Péter, Siska-Szabó Hajnalka,
 Siska-Szabó Zoltán, Szilvágyi Zsolt,
 Ujj János

Lapadminisztráció és terjesztés:

Szász Eszter

Korrektúra:

Lészay Béla

Tördelés, technikai szerkesztés:

Rudolf Ágnes

Rovatcím-grafikák:

Fritz Mihály
 Mór-Sághi Annamária

Címlapon:

Siska-Szabó Zoltán felvétele

A hátsó borítón:

Bodó Judit felvétele

A terjesztésben együttműködnek:
 Csanádi János, Erdélyi Ildikó, Kori Edina,
 Piroska István, Vágási Márta, Vajda Noémi

Olvasóink a Szövétneket megtalálják
 a Tulipán és a Jelen könyvesboltban,
 valamint egyházainknál.

Nyomdai munkák: Trinom Kft.

Alma Mater találkozó Kölnben

Siska-Szabó Hajnalka: Holdfivér–Napnővér

Kelen Ferenc: Piros ernyő

Papp Annamária: Bogár

„SuliJó”-csúszda (Ilona János felvétele)

Fritz Mihály: B.Ú.É.K.

JUHÁSZ GYULA

KARÁCSONY FELÉ

Szép Tündérország támad föl szívemben
Ilyenkor decemberben.

A szeretetnek csillagára nézek,
Megszáll egy titkos, gyönyörű ígélet,
Ilyenkor decemberben.

...Bizalmas szívvel járom a világot,
S amit az élet vágott,
Behegesztem a sebet a szívemben,
És hiszek újra égi szeretetben,
Ilyenkor decemberben.

...És valahol csak kétkedő beszédet
Hallok, szomorún nézek,
A kis Jézuska itt van a közelben,
Legyünk hát jobbak, s higgyünk rendületlen,
S ne csak így decemberben.